

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
PSICHOLOGIJOS KATEDRA

INDRĖ ŠAPRANAUSKAITĖ

Edukologijos studijų programos (specializacija: pedagoginė psichologija)

EMM-3 grupės studentė

**3-4 KLASIŲ MOKINIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJOS IR TĖVŲ
AUKLĖJAMOSIOS POZICIJOS RYŠYS**

MAGISTRO DARBAS

Mokslinė vadovė
dr. Viktorija Vaišvilaitė
Konsultantas
asist. Gintaras Butkus

ŠIAULIAI, 2005

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. MOKYMOSI MOTYVACIJOS BEI MOTYVŲ KLASIFIKACIJOS IR TIPOLOGIJOS PROBLEMA.....	6
1.1. Motyvacijos ir motyvų samprata.....	6
1.2. Motyvų klasifikacija.....	7
1.3. Mokymosi motyvacijos samprata.....	8
1.4. Mokymosi motyvacijos teorijų įvairovė	10
1.5. Mokymosi motyvacijos rūšys.....	11
1.6. Mokymosi motyvų tipai	15
2. VAIKO AUKLĖJIMAS ŠEIMOJE.....	18
2.1. Šeima – vaiko ugdymo institucija	18
2.2. Auklėjimo šeimoje stiliai	19
2.3. Auklėjamosios tėvų pozicijos.....	26
2.4. Šeimos įtaka vaikų mokymuisi.....	31
3. TREČIŲ-KETVIRTŲ KLASIŲ MOKINIŲ MOKYMOSI MOTYVŲ IR MOKYMOSI MOTYVACIJOS LYGIO, BEI TĖVŲ AUKLĖJAMŲJŲ POZICIJŲ TYRIMAS	33
3.1. Tyrimo organizavimas ir metodai	33
3.1. Tyrimo rezultatai ir jų analizė	36
IŠVADOS.....	53
REKOMENDACIJOS	54
LITERATŪRA	55
PRIEDAI	59

IVADAS

Šeima yra “viena intymiausių, pastoviausių, patikimiausių ir veiksmingiausių vaikų ugdymo, tautos identiteto kūrimo ir išsaugojimo, dorovės ir dvasingumo bei kultūros ugdymo grandžių” (Bajoriūnas, 1997).

Šeimoje vaikas įgyja savo pirmąją patirtį, elementarių žinių, išmoksta elgesio normų, formuojasi jo pasaulėžiūra. Čia užmezgami pirmieji socialiniai ir emociniai kontaktai. Vaikas mėgdžioja tėvus, perima jų elgesio modelius. Nuo vaiko gyvenimo sąlygų labai daug priklauso jo tolesnis gyvenimas (Rupšienė, 2000 b).

Taigi, šeima yra pirmoji vaikų ugdymo institucija, reikšmingiausia mikroaplinka, kurioje formuojasi asmenybės pagrindai, kur atliekamos svarbiausios funkcijos: ugdomoji, rekreacinė, komunikacinė ir kt. Šeimoje pradeda formotis ir mokymosi motyvacija, bei nuostatos, emociniai santykiai su mokymusi. Mokymosi motyvacija padeda ugdytiniui orientotis į tikslą, suvokti, kiek laiko reikės tikslui pasiekti, aktualizuoja būtinas mokinio žinias, sugebėjimus ir įgūdžius, pažadina jo jautrumą pagalbai iš išorės, turi įtakos mokymosi kokybei ir mokymosi pasekmėms (Butkienė, Kepalaitė, 1996; Leliūgienė, 1997; Rupšienė, 2000 b).

Šeimos įtaką vaikui patvirtina Lietuvos ir užsienio šalių mokslininkai: Z. Bajoriūnas (1997), K. Miškinis (1993), J. Uzdila (2001), I. Leliūgienė (1997), B. Rimm (1998), C. Sutton (1999), D. Baumrind (1971), E. Maccoby ir J. A. Martin (1983) ir kiti. Apie tėvų auklėjimo būdus (stilius ir pozicijas) literatūros yra labai nedaug. Plačiau šią temą Lietuvoje yra nagrinėję Z. Bajoriūnas (1997) ir A. Liepuonius (1999), bet apskritai ji yra pakankamai reta. E. Zambacevičienė (2001) tyrė auklėjimo stiliaus įtaką vaiko adaptacijai mokykloje. Buvo nustatyta, kad pirmoje klasėje lengviau adaptavosi tie vaikai, kurių šeimose vyravo tolerantiškas požiūris į vaiko nesėkmes, o sunkiausiai perdėtai globojami vaikai.

Dažniausiai mokslinėje literatūroje kalbama apie mokymosi motyvacijos ryšį su mokyklos, klasės aplinka, ir apie tai, kaip mokytojas turi skatinti mokinių mokymosi motyvaciją. Pavyzdžiui, L. Rupšienė (2000 a) tyrė mokytojų kauzalinės atribucijos įtaką mokinių mokymosi motyvacijai, D. Augienė (2001) - pedagoginės sėkmės situacijų sudarymą, ugdant mokinių laimėjimų motyvaciją, L. Kutkienė ir E. Mažalskaitė (1996) - vertinimo sistemos įtaką vaikų pasiekimų motyvacijai. Pradinių klasių mokinių mokymosi motyvacijos, mokymosi motyvų temą nagrinėjo, tyrimus atliko R. Pocevičienė ir A. Juodeikaitė (2002). E. Zambacevičienė ir D. Janulytė (1998) nustatė, kad miesto vaikams labiau būdingi praktiniai motyvai, o kaimo vaikams – baimės motyvai, tačiau miesto vaikų baimės motyvų daugėja pereinant į aukštesnes klases. M. Pileckaitė-Markovienė (2001) tyrė jaunesniųjų moksleivių mokymosi motyvacijos,

psichologinės savijautos mokykloje ir mokyklinio nerimastingumo ryši. Buvo nustatyta, kad jaunesniųjų moksleivių mokymosi motyvacija yra teigiamai susijusi su mokykliniu nerimastingumu ir psichologine savijauta mokykloje. L. Rupšienė (2002) tyrinėjo nenoro mokytis priežastis ir išskyrė šeimos mikroklimato įtaką.

Nors suprantama, kad šeima, tėvų auklėjimo būdas (stilius) veikia vaikų mokymosi motyvaciją, tačiau gilesnių tyrimų, analizuojančių, kokie auklėjimo stiliai ar pozicijos gali turėti ryši su aukšta mokymosi motyvacija ar konkrečiais mokymosi motyvais, nėra.

Darbo **tikslas** - nustatyti tėvų auklėjamosios pozicijos ryši su 3-4 klasių mokinių mokymosi motyvacija.

Uždaviniai:

- Ištirti 3-4 klasių mokinių mokymosi motyvacijos lygį ir vyraujančius mokymosi motyvus.
- Palyginti berniukų ir mergaičių mokymosi motyvus, mokymosi motyvacijos lygį.
- Nustatyti vyraujančias tėvų auklėjamasias pozicijas tiriamųjų šeimose.
- Nustatyti mokinių mokymosi motyvų, motyvacijos lygio ir tėvų auklėjamųjų pozicijų ryšius.

Tyrimo objektas. 3-4 klasių mokinių mokymosi motyvacija ir mokymosi motyvai, bei jų ryšys su tėvų auklėjamosiomis pozicijomis.

Hipotezė: kraštutinės tėvų auklėjamosios pozicijos turi ryši su vaikų vidiniais, socialinio pripažinimo ir neigiamos stimuliacijos motyvais, bei mokymosi motyvacija.

Metodai: pedagoginės-psichologinės literatūros analizė, anketinė apklausa, statistiniai metodai (t testas, Pearson koreliacijos koeficientų skaičiavimas).

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 204 trečių ketvirtų klasių mokiniai iš šešių, atsitiktine tvarka pasirinktų, Šiaulių miesto ir rajono mokyklų, ir jų tėvai. Iš viso 408 respondentai.

Tyrimo metodikos:

- Tėvų auklėjamosios pozicijos tyrimui taikyta R. Nemovo (Немов, 2000) metodika. Ją sudaro 5 skalių klausimynas iš 61 teiginio, iš kurių nustatomas vienas ar kitas tėvų auklėjamosios pozicijos aspektas.
- Mokinių mokymosi motyvacijos lygiui tirti taikyta O. M. Jelisejevo (Елисеєв, 2000) mokinių mokymosi motyvacijos anketa.
- Mokymosi motyvai tirti pagal P. Zambacevičienės ir D. Janulytės (1998) pateiktą ir M. Pileckaitės-Markovienės (2001) adaptuotą anketa.

Tyrimo etapai:

Pirmame etape (2003-2004 m.) buvo analizuojama mokslinė literatūra, interneto duomenų bazės. Atitinkamos literatūros studijos ir analizė leido suformuluoti tyrimo tikslus ir uždavinius, iškelti hipotezes.

Antrajame etape (2004 m. balandžio – gegužės mėn.) buvo atliktas žvalgomasis tyrimas. Remiantis jo duomenimis anketos buvo tobulintos.

Trečiajame etape (2004 m. gruodžio – 2005 m. sausio mėn.) organizuotas tyrimas Šiaulių miesto ir rajono mokyklose.

Ketvirtajame etape (2005 m. vasario – gegužės mėn.) atlikta statistinė duomenų analizė. Remiantis gautais rezultatais patikrinta darbo hipotezė, pateiktos išvados ir rekomendacijos.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, išvados, rekomendacijos literatūros sąrašas, priedai.

1. MOKYMOŠI MOTYVACIJOS BEI MOTYVŲ KLASIFIKACIJOS IR TIPOLOGIJOS PROBLEMA

1.1. MOTYVACIJOS IR MOTYVŲ SAMPRATA

Psichologijos žodyne (1993) motyvacija apibūdinama kaip “elgesio, veiksmų, veiklos skatinimo procesas, kurį sukelia įvairūs motyvai, motyvų visuma”. L. Jovaiša (1993) teigia, kad motyvacija, tai “psichofiziologinis procesas, reguliuojantis asmenybės veiklą ir santykius su aplinka motyvų kaitos pagrindu”. Motyvacija gali nulemti net tokias kraštutines būsenas, kaip begalinis nuobodulys arba godus domėjimasis. Daugelis iš mūsų esame išgyvenę tokius laikotarpius, kai kruopščiai mokydamiesi negalėjome pakankamai greitai perprasti mokomojo dalyko, bet buvome labai išsigilinę į jį ir jautėme džiaugsmą. Motyvacija perkelia mus iš nuobodulio į susidomėjimą. Ji teikia mums energijos ir daro mūsų veiklą kryptingą. Veržlumas ir kryptingumas yra motyvacijos sąvokos centre. Tai plati sąvoka. Ji apėpia keletą kitų terminų, kurie nusako įtaką mūsų elgesio veržlumui ir kryptingumui. Tai poreikiai, interesai, vertybės, pažiūros, siekiai ir polinkiai (Gage, Berliner 1994; Rupšienė, 2000 b). Mūsų poreikiai ir siekimas juos patenkinti yra motyvacijos šaltinis. Be to, mes einame tuo keliu, kurį mums parenka su tam tikra veikla ar reiškiniais susiję mūsų interesai, mūsų vertybės ir mūsų pažiūros. Mūsų elgesiui daro įtaką ir mūsų siekiai bei polinkiai. Motyvacija svarbi ne vien dėl to, kad nulemia, kas gali elgesį pastiprinti, ji yra reikalinga ir todėl, kad elgesys yra orientuotas į tikslą. Mes elgiamės taip, tarsi “kažkur eitume” (Gage, Berliner 1994).

Motyvacijoje galima išskirti vidinius ir išorinius veiksnius. Vidinių veiksnių ištakos glūdi pačioje asmenybėje, tai jau anksčiau minėti poreikiai, vertybės, tikslai, siekiai, interesai, emocijos. Išoriniai veiksniai – stimulai yra išorinės aplinkybės. Kiekvienas žmogaus poelgis motyvuojamas tiek vidiniais, tiek išoriniais veiksniais. Vidiniai ir išoriniai motyvacijos veiksniai glaudžiai siejasi ir vieni kitus veikia (Rupšienė, 2000 b). Anot L. Jovaišos (1993), kai išgyvenamas bent vienas veiksnys, sakoma, kad asmenybė yra motyvuota. Nėra veiksmo be motyvo, tačiau būna pseudomotyvų, kurie glūdi sąmonėje ar pasąmonėje ir nesukelia veiksmo ar veiklos. Kartais atrodo, jog aplinkos kintamieji elgesio neveikia. Žmogus yra energingas ir kryptingai veikia be aiškaus stimuliavimo iš šalies. Motyvacija be aiškaus atlyginimo kartais yra vadinama esmingąja. Kai kas teigia, kad esmingai motyvuotas elgesys yra geresnis už neesmingai motyvuotą elgesį, kuris priklauso nuo būsimo atlyginimo.

Žmonėms motyvus daugiausia įteigia ankstesnio savo paties arba stebimo modelio elgesio pasekmės. Kartais toks pastiprinimas yra akivaizdus, kartais ne, bet visada jaučiamas. Nė

vienas neskaito knygos, negroja pianinu be pastiprinimo. Tie, kurie tarytum remiasi vidiniais motyvais, iš tikrųjų yra išsiugdę savęs pastiprinimo procesus, kurie tikriausiai yra kilę iš ankstesnio išorinio pastiprinimo.

Motyvacija - esmingoji vidinė ir neesmingoji išorinė - veikia ir mūsų savivoką, ir mūsų savybes. Jeigu mes galvojame, kad mūsų elgesio priežastys glūdi mumyse pačiuose, tai yra įsivaizduojame esantys "pirminiai", kontroliuojantys savo elgesį, tada mūsų motyvacija yra esmingoji vidinė. O jeigu manome, kad mūsų elgesį lemia išorinės jėgos, tada suvokiame savo motyvus esant neesmingus išorinius (Gage, Berliner 1994).

Motyvo sąvoka yra siauresnė, nei motyvacijos. Psichologijos žodyne (1993) motyvai apibūdinami kaip "veiklos stimulai, susiję su individo poreikių tenkinimu". J. Vabalas-Gudaitis (1983) pažymi visų motyvų sąsają su pagrindiniais organizmo reikalavimais, potraukiais: "motyvas reiškia vidinį žmogaus akstiną, arba stimulą, kuris žmogų skatina pasirinkti tam tikrą poelgių kryptį bei formą, patenkinančias skatulį. Jei skatulys yra stiprus ir susijęs su organinių kūno reikalavimų tenkinimu, tai jį vadiname potraukiu. Bendresnio pobūdžio potraukius, iš kurių kyla konkretni potraukiai ir, kurie yra bendri visiems gyvūnams bei labai svarbūs jiems išlikti, vadinami instinktais". Taigi, kaip matyti, motyvas yra elgsenos priežastis, stimulus, skatulys, tai, kas skatina žmogų būti aktyviu.

1.2. MOTYVŲ KLASIFIKACIJA

Dabartiniu metu žinoma nemažai motyvų klasifikacijų, vienos jų gerai žinomos visiems, kitos – ne tokios populiarios ir pripažįstamos tik nedidelės grupės mokslininkų.

Kai kurie mokslininkai mano, jog tėra viena, viską aprėpanti motyvacijos rūšis. Vienas iš tokios sampratos pavyzdžių yra Freud (Freud, 1999) libido teorija, teigianti, kad visų žmogaus troškimų pagrindas yra seksualinė energija. Freudas (1999) buvo įsitikinęs, kad libido iracionaliai ir instinktyviai veikia ir sąmonės, ir pasąmonės procesus. Nemaža mokslininkų kalbėjo apie motyvacijos dvilypumą. Jie manė, kad dviejų priešingų jėgų sąveika - vyriškumo ir moteriškumo, gėrio ir blogio, ying ir yang - teikia mums energiją ir veiklos kryptį. A. H. Murray (1938, cit. pagal Gage, Berliner, 1994) pateikė vieną populiariausių sąrašų, kuriame daug socialinių poreikių. Tarp jų yra valdžios poreikis, poreikis žaisti, bendravimo poreikis, poreikis pasiekti gerų veiklos rezultatų - pastarasis ypač svarbus mokytojams ir visuomenei.

A. Maslow (2003) sugrupavo motyvus hierarchiniu principu. Ši hierarchija apima penkių pagrindinių lygmenų poreikius: apačioje yra fiziologiniai poreikiai - valgio ir saugumo poreikiai, kuriuos reikia pirmiausia patenkinti. Kai šie poreikiai yra patenkinti, ateina eilė socialiniams.

Patenkinus šiuos poreikius, atsiranda intelektualiniai poreikiai, po jų estetiniai. Aukščiausias lygmuo yra saviraiška, kai elgesyje iškyla poreikis būti tuo, kuo nori. Šave išreiškusio žmogaus poreikiai: būti atviru, o ne užimti savigynos poziciją, mylėti kitus ir save, nenukrypti į agresiją ir klastą, elgtis dorai ir sąžiningai visuomenės atžvilgiu, būti autonomišku ir kūrybišku, būti smalsiu ir nuoširdžiai bendrauti su aplinka.

L. Jovaiša (1993) motyvus skirstė į keletą grupių:

- pagal reikšmę asmeniniam gyvenimui: biologiniai, socialiniai, asmeniniai;
- pagal ryšį su objektu: pirminiai (betarpiški), kai džiaugiamasi sėkme; antriniai (tarpiški), kai skatina veikti ne pati veikla, bet pašaliniai dalykai (dėl apdovanojimo);
- pagal aktualumą: dispoziciniai (nuostatos, vertybinės orientacijos, idealai, įsitikinimai, pažiūros ir pan.); aktualesi: spontaniniai, reaktyviniai (situaciniai, pastovūs);
- pagal įsisąmoninimo lygį: sąmoningi, mažai įsisąmoninti, nesąmoningi;
- pasyvūs motyvai;
- pseudomotyvai.

L. Rupšienė (2000 b) pateikė apibendrintą motyvų tipų klasifikaciją, tačiau paminėsime tik tuos, kurių nėra L. Jovaišos (1993) klasifikacijoje:

- pagal veikimo stiprumą: silpni, stiprūs;
- pagal santykį su veiklos turiniu: vidiniai, išoriniai;
- pagal motyvuojamos veiklos strategijos efektyvumą: teigiami (sėkmės), neigiami (vengimo, gynybos);
- pagal veikimo trukmę: ilgalaikiai, trumpalaikiai;
- pagal socialinį reikšmingumą: socialiai reikšmingi, socialiai nereikšmingi;
- pagal veiklos pobūdį: mokymosi, darbo, žaidimo.

1.3. MOKYMOSI MOTYVACIJOS SAMPRATA

Mokymosi motyvacija – tai vidinių mokymosi paskatų sistema ir jų vykimasis (Jovaiša, 1993). Ji padeda mokiniui orientuotis į tikslą, suvokti, kiek laiko reikės tikslui pasiekti, ar reikės pastiprinimo ir kokio, aktualizuoja būtinas mokinio žinias, sugebėjimus ir įgūdžius, padidina jo jautrumą pagalbai iš išorės, turi įtakos mokymosi kokybei ir mokymosi pasekmėms.

Motyvacija sąlygoja mokymosi rezultatus, dalyvaudama pasirenkant ir įsisąmoninant konkrečius mokymosi tikslus bei būdus. Pirmųjų klasių vaikai dar nemoka iškelti sau konkrečių mokymosi tikslų. Mokytoja juos išmoko numatyti ir suformuluoti mokymosi tikslus, vadovaujantis prasmingais mokymosi motyvais. Mokinys, suformulavęs ir įsisąmoninęs

mokymosi tikslą, savo valios, proto ir jausmų energiją nukreipia konkrečiam veiksmui atlikti. Motyvai sukuria bendrą nusiteikimą mokytis, o nuo tikslų priklauso, kokie bus konkretūs mokymosi veiksmi.

Mokėjimas atrasti ir suformuluoti konkrečius mokymosi tikslus duoda mokinio motyvacijos brandumą. Sąmoningi tikslai keliami tik savarankiškai ir valingai apsisprendžiant, laisvai pasirenkant.

Santykis tarp motyvų ir veiklos sėkmės galimybių atsispindi mokinio išgyvenimais. Dažniausiai išgyvenimai pasireiškia dar prieš įvertinant savo veiksmus protu ir turi įtakos mokymuisi. Įrodyta, kad stipriausios emocijos būna, kai vadovaujamosi išoriniu arba siaurų rezultatų, vidiniu, mokymosi motyvu, Kuo motyvacija brandesne, tuo emocijos santūresnės.

Sėkmingam ir sparčiam mokymuisi būtinas emocinis komfortas ir tam tikra emocijų sankaupa. Tai mažas jaudinimasis, susijęs su konkrečiu noru pasiekti tikslą ir atsakingumo jausmu, pasitikėjimas savo jėgomis, tikėjimas savo sėkme ir abejojimas, žadinantis mąstymo bei veiksmų savikontrolę, ir vidinis atlikimo bei išmokimo džiaugsmas.

Vaiko noras mokytis stiprėja, kai:

- mokykloje jauku ir malonu;
- jis nepavargsta ir visada darbingas;
- per pamokas patiria sėkmės ir bendradarbiavimo džiaugsmą;
- vis nauja mokymosi medžiaga ir patraukli mokymosi forma patenkina jo smalsumą.

Tuomet bręsta ir mokymosi motyvacija. Nesėkmės, neadekvatūs mokytojo vertinimai, meilės stoka sukelia vengimo motyvaciją ir susilpnina vaiko norą mokytis.

Tyrinėjant moksleivių mokymosi motyvaciją, naudinga skirti dvi jos dalis: *turinio* ir *dinaminę*.

Psichologai motyvų sistemoje skiria tokius motyvacijos turinio požymius:

- asmenine mokymosi prasme, susijusi su noru mokytis;
- mokymosi motyvo turinys ir jo vieta bendrojoje asmens motyvacijos sistemoje;
- motyvo veiksmingumas, susijęs su savarankišku atsiradimu bei pasireiškimu;
- motyvo įsisąmoninimo laipsnis ir mokymosi motyvo išplitimas į kitas veiklos sritis.

Dinaminiai motyvo požymiai yra patvarumas, modalumas, susijęs su asmenybę stiprinančiomis arba silpninančiomis emocijomis, stiprumas (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

1.4. MOKYMOŠI MOTYVACIJOS TEORIJŲ ĮVAIROVĖ

Bihevioristinės krypties pradininkas J. B. Watson (2004) manė, kad vaiko poelgius ir kas tame vyksta, lemia tik išoriniai poveikiai. Norint, kad vaikas tinkamai elgtųsi, pakanka jį atskirti nuo visų kitų podirglių ir veikti pasirinktu būdu. Taip galima formuoti ne tik elgesį, bet ir motyvus.

B. F. Skinneris (cit. pagal Butkienė, Kepalaitė, 1996), tyrinėdamas elgesio ir išmokymo dėsningumus nustatė, kad, norint išmokyti konkretaus elgesio, svarbu atrasti tinkamus pastiprinimus, jų pateikimo būdą ir kartojimų skaičių. Žmogus, net, retai patirdamas jam svarbų pastiprinimą su juo susijusią reakciją naudoja visą gyvenimą. Norint pakeisti nepageidaujamą elgesį, būtina pašalinti neigiamo pastiprinimo šaltinius. Galimas pirminis pastiprinimas, pavyzdžiui, maistu, miegu, ir antrinis (sąlygiškas), pavyzdžiui, pinigais, kitų žmonių pritarimu ir kt. Taigi, stebėdamas žmogaus elgesį ir jį patį, gali suvokti, kokio pastiprinimo jam labiausiai reikia, kad pasikartotų tam tikras elgesys.

Panašios nuomonės laikėsi A. Bandura (cit. pagal Zambacevičienė, Janulytė, 1998): augančio žmogaus elgesį lemia individo ir aplinkos kintamieji. Individo kintamaisiais laikomi kai kurie asmenybės bruožai (poreikis tyrinėti, baimė prarasti paramą, noras pasiekti gerų rezultatų ir pan.), kai kurios būsenos (alkio, troškulio), aplinkos kintamieji (įvairios situacijos, kitų elgesys). Visi jie gali sukelti tikslingą aktyvumą. Kai abu kintamieji veikia viena kryptimi, motyvacija stiprėja.

Humanistas A. Maslow (2003) nurodo, kad pirmiausia turi būti patenkinami įgimti pagrindiniai poreikiai. Neįgyvendintas žemesnio lygmens poreikis gali likti dominuojančiu ir neleisti išsiskleisti aukštesnio lygmens poreikiui. A. Maslow (2003) pripažįsta ir aplinkos, kaip motyvacijos šaltinio, įtaką.

K. Levinas (cit. pagal Butkienė, Kepalaitė, 1996) manė, kad asmenybės pradžia yra energija. Jis sakė, kad tam tikroje asmenybės dalyje atsiradus įtampai, pažeidžiama visos sistemos pusiausvyra. Asmenybė, kaip sistema, skuba pusiausvyrą sugražinti ir gausina psichinę energiją. Kai tik susidaro pusiausvyra, energija nebegaminama. Tokią įtampą ir nepusiausvyrą sukelia poreikiai (pavyzdžiui, fiziologiniai - alkio, troškulio), ketinimai (pavyzdžiui, baigti darbą) arba norai (pavyzdžiui, labai gerai išlaikyti egzaminą). Poreikių yra tiek, kiek skirtingų ketinimų, geisimų, troškimų bei norų. Kai vienoje srityje poreikis sukelia įtampą, kuri daro spaudimą gretimai sričiai, žmogus pradeda veikti.

Kognityvinės psichologijos atstovas H Murray (cit. pagal Zambacevičienė, Janulytė, 1998) vienokio ar kitokio elgesio skatuliais laiko 2 veiksnius: reikmę – įtampą, kuri sužadina vidinį organizmo aktyvumą ir nukreipia jį tikslo link ir spaudimą iš išorės.

L. Festingerio (cit. pagal Butkienė, Kepalaitė, 1996) kognityvinio disonanso teorija skelbia, kad dvi priešingos nuomonės ar lūkesčiai bei pažiūros sukelia disharmoniją. Tai nemaloni būseną, pasireiškianti fizine ir psichine įtampa, iš kurios norima išsilaisvinti.

J. W. Atkinsonas (cit. pagal Butkienė, Kepalaitė, 1996) sakė, kad žmogaus elgesys visada yra motyvuotas. Jis mano, kad reiktų galvoti apie tai, kaip žmogus nuo vienokios aktyvumo formos pereina prie kitokios. Elgesys kaip upės srovė, kuri kinta keičiantis situacijai.

Egzistenciniu požiūriu žmogus siekia emociškai svarbių dalykų ir turi esminius dvasinius poreikius - saviraiškos, pagarbos, meilės. Be to, jis linkęs įprasminti savo veiksmus, būsenas ir elgesį. Tai yra bendriausias motyvacijos šaltinis, būdingas ir vaikams, ir suaugusiesiems.

Motyvacijos teorijų įvairovė rodo, koks sudėtingas ir kintantis reiškinys yra mokymosi motyvacija, priklausanti nuo daugelio skirtingų veiksnių. Mokinio motyvacinė sfera yra sudėtinga jo veiklos skatulių sistema, apimanti įvairius asmenybės aktyvumo lygius. Nuo jos priklauso, kodėl ta pati užduotis atliekama nevienodai (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

Motyvai, kaip mokymosi ar kitokios veiklos skatuliai, išskyla žmogaus sąmonėje, kai išorės objektai arba paties žmogaus veiksmai jam dėl kurių nors priežasčių pasidaro reikšmingi ir prasmingi.

Mokymosi motyvai atskleidžia vidinę mokymosi logiką. Jų nežinant, negalima suprasti, kodėl mokinys siekia arba nesiekia tikslo, negalima atspėti jo poelgio prasmės. Motyvų gali būti daug ir prieštaringų. Kai taip yra, mokinys patiria vidinį konfliktą. Skirtingų motyvų samplaikoje atsispindi prieštaravimai tarp leidžiamo ir draudžiamo, tarp asmeninių ir grupės interesų. Mokinio apsisprendimą, poelgį lemia tai, koks motyvas nugalė. Prieštaringų motyvų kova mokiniui gali būti labai skausminga.

Kas šią kovą laimės, priklauso nuo asmenybės brandumo - mokinio vertybinių nuostatų, idealų, įsitikinimų, valingumo ir aukštųjų jausmų, taip pat nuo šeimos narių ir mokytojų elgesio (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

1.5. MOKYMOŠI MOTYVACIJOS RŪŠYS

Yra išskiriama vidinė ir išorinė mokymosi motyvacija. Vidinei mokymosi motyvacijai svarbūs išmokimo, džiaugsmo, savigarbos poreikiai, teigiamų rezultatų lūkesčiai, tikėjimas savo

kompetencija, tinkamas konfliktuojančių motyvų išsprendimas. Išorinės motyvacijos šaltiniai – aplinka, kitų žmonių elgesys, bei tarpusavio santykiai (Zambacevičienė, Janulytė, 1998).

Vidinė motyvacija. Mokymosi motyvų prigimtis įvairi. Kai kurie motyvai kyla iš paties subjekto. Yra poreikis suvokti, poreikis manipuliuoti, poreikis tyrinėti. Vidinė smalsumo motyvacija labai ryški ankstyvosios vaikystės metais. Vaikai ieško naujų patyrimų, mėgsta mokytis naujų dalykų. Žmogus mėgsta tai, kas skiriasi nuo to, ką jis daro, jei tie skirtumai ne per dideli. Kai stimulai labai tolimi ir keisti, užuot domėjusis, pradedama nerimauti. Paprasčiausia smalsumą sužadinti užduodant klausimus, ypač netikėtus. Daug padeda džiaugimasis jų tyrinėjimais.

Stipriausią vidinę mokymosi motyvaciją sukelia vidinis džiaugsmas, lydintis išmokimą. Tai vadinama vidiniu pastiprinimu. Tai yra savipildos poreikio, kaip vidinės valios ir išminties energijos skleidimosi, įgyvendinimas (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

Veiksmingiausia ir prasmingiausia mokymosi motyvacija yra susijusi su gyvenimo prasmės jausmu ir pačių žmogiškiausių vertybių įsisąmoninimu. Ji kyla dvasinėje, socialinėje, kultūrinėje aplinkoje, kai visiškai įsisąmoninamas asmeniškasis patyrimas ir atsiranda galimybė savarankiškai spręsti. Tokią mokymosi motyvaciją palaiko nuolatinis konkrečių norų ir tikslų savarankiškas pasirinkimas bei įsisąmoninimas ir su juo susijęs atsakingumo jausmas. Labai svarbu, kad vaikas pajustų jog jis pats gali pasirinkti tikslą, dėtų pastangas jam įvykdyti ir kontroliuotų, kaip pavyko veiksmai ir koks gautas rezultatas. Skirtingi tikslai skirtingai motyvuoja žmogaus elgesį. Tai, be abejo, lemia nevienodas mokymosi ir gyvenimo pasekmes.

Vaikas ieško kontaktų su kitais žmonėmis, nori su jais suartėti, reikštis šeimoje, grupėje, būti mylimas, nori užsitikrinti vienmečių pasitikėjimą. Ir suaugęs, ir vaikas nori, kad kiti jį pripažintų ir priimtų tokį. Savigarbos motyvas stiprina pasitikėjimą savimi, pajėgumą, įsitikinimą, kad esi kitiems reikalingas ir naudingas. Kai šie siekimai ribojami, išgyvenamas silpnumas, bejėgiškumas ar menkavertiškumas (Gučas, 1990).

Mokinys, kaip ir suaugęs žmogus, nori matyti savo laimėjimų rezultatą - ne tik siekti, bet ir pasiekti tikintis, kad jis nebus blogesnis už numatytą. Laimėjimų motyvacijai priklauso viltis arba lūkestis, kad tikslas bus pasiektas be nesėkmės. Dėl to laimėjimų motyvacijai būdingos sėkmės vilties ir nesėkmės baimės emocijos. Vaikas, kuriam sekasi ir kurio veikla sėkminga, supranta, kad tai priklauso nuo jo aktyvumo, įdėtų pastangų. Žinodamas ryšį tarp savo pastangų ir rezultatų, ateityje jis gali labiau pasistengti, kad pasiektų tikslą. N. L. Gage ir D. Berliner (1994) teigia, kad aukščiausia motyvacija išryškėja visiškai neapibrėžtomis naujomis situacijomis. Tyrimai rodo, kad dažnos nesėkmės sukelia nesėkmės motyvaciją susijusią su

nuolatine nesėkmės baime. Tai labai susilpnina mokinio norą mokytis. Tada geriausia pirmoji pagalba vaikui - leisti patirti sėkmę.

Ar darbas sėkmingas ar nesėkmingas, mokinys gali suprasti tik palygindamas savo rezultatus su kitų mokinių, dirbusių panašiomis sąlygomis, rezultatais. Tada vaikas sėkmės ar nesėkmės priežastimi laiko savo vidines psichines ypatybes arba išorines sąlygas. Mokinys, kuris dažnai savo nesėkmę priskiria išorinėms priežastims (pavyzdžiui, uždavinio sunkumas, atsitiktinumas), vis labiau nepasitiki savo sugebėjimais, vidinėmis psichinėmis jėgomis. Tai labai silpnina jo mokymosi motyvaciją, pasitikėjimą savo jėgomis ir viltį, kad darbą lydės sėkmė. Mokytojai ir tėvai (parinkdami uždavinius, diferencijuotai vertindami, saikingai pagirdami nors ir dėl mažos sėkmės) gali padėti mokiniui kitaip pažvelgti į save, savo galias, pakilti mokytojo, draugų ir savo akyse. Tai labai svarbu vaiko vėlesniam mokymuisi.

Kitas vidinis mokymosi motyvas - kompetencija. Daugeliui žmonių, o ypač vaikams, malonu atlikti užduotis gerai. Kuo dažniau mokinys mato savo įgūdžių ar kitų mokymosi rezultatų gerą kokybę, tuo labiau stiprėja jo noras ir vėliau gerai tai daryti. Galima tikėtis, kad ir ateityje žmogus norės savarankiškai studijuoti. Pasak A. Banduros (cit. pagal Butkienė, Kepalaitė, 1996), mokytojai yra pagrindiniai vaikų laimėjimų vertintojai, tačiau mokiniai supranta, kad jų vertinimas priklauso nuo informacijos konteksto ir jų ankstesnės patirties. Mokiniai, kurie save tapatina su sėkmingai besimokančiais, mokytojų vertinimas paskatina geriau mokytis. Vaikai, kurie jaučiasi kitokie, menkesni mokytojų ar tėvų akyse, nejaučia galimybės pakilti. Jie net savo sėkmę gali suprasti kaip trūkumą. Tokiems mokiniams mokytojai ir tėvai turėtų akcentuoti, kad jų sėkmė priklauso nuo jų pačių gabumų ir pastangų. Mokiniam, kuriems trūksta sėkmės, sumanūs mokytojai kuria ne tik sėkmės situacijas, bet ir sudaro sąlygas, kad jie patys rinktųsi užduotis, kad įrodytų sau, ką jie gali pasiekti.

Visi nori būti mylimi ir gerbiami. Dėl to mylintys, draugiški mokytojai mokiniams mielesni negu pernelyg santūrus ir racionalūs. Tačiau reikia prisiminti, kad, susidarius tam tikrai bendravimo atmosferai klasėje, ypač paauglystės metais, dauguma moksleivių kenčia dėl konflikto tarp savo poreikių gauti gerus pažymius ir būti mylimiems. Toks konfliktas išryškėja, kai gabesnieji atsisako geriau mokytis arba, kai gavę geresnius pažymius, dirbtinai nustemba.

Kitas bendras konfliktas: priklausomumas ir nepriklausomybė. Mokiniai pasijunta blogiausiai, kai mokytojas per daug patarinėja arba kai visiškai nebesirūpina, ką ir kaip jie daro. Pagrindinis tokio vidinio konflikto požymis - nepasitenkinimas be aiškios priežasties (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

Išorinė motyvacija. Neretai moksleiviai vadovaujasi motyvais, kurių pradžia slypi jų aplinkoje, kitų žmonių laikysenoje bei tarpusavio santykiuose. Dauguma moksleivių mokosi

todėl, kad “reikia”, “Reikia išmokti pamokas, nes liepė mokytoja”, “Reikia eiti i mokyklą, nes to reikalauja tėvai” t. t. Tik pagalvojus, ką išgyvena vaikas, elgdamasis vardan tokio motyvo, galima suprasti, jog šitokia pseudomotyvacija kyla dėl netikusio tėvų ir visuomenės elgesio, žaloja vaiko asmenybę. Labai mažai tikėtina, kad iš tokių mokinių išaugs atsakingi, iniciatyvūs, išmintingi, mylintys save ir kitus žmones piliečiai (Ильин, 2002).

Dalis vaikų vadovaujasi dar negatyvesniu, baimės motyvu. Jie lanko mokyklą arba mokosi pamokas tik todėl, kad bijo būti nubausti. Tai sukelia didelę sumaištį jų jausmų pasaulyje ir neurozes bei kitokias fizines ir dvasines negalias. Tolimi, ateities motyvai ateina į sąmonę vaikų, kurie nuo pat mažens jaučiasi lygiateisiški, vertingi ir dalyvauja suaugusių žmonių gyvenime, matydami jame nuostabaus dvasingo gyvenimo pavyzdžius, būdami, džiaugsmingo, kad ir sunkaus, darbo, filosofinių apmąstymų atmosferoje. Svarbu, kad vaikas ir žaisdamas, ir mokydamasis, ir dirbdamas jaustųsi esąs žmogus ir galėtų kiekvienąsyk žengti keturis žingsnius:

- įsisąmoninti save (ką jaučiu, ką ir kaip darau, ko vengiu, ką noriu toliau daryti);
- savarankiškai apsispręsti, ką ir kaip toliau daryti;
- išgyventi atsakomybę; dėl savo pasirinkimo ir pasekmių;
- jaustis reikšmingu žmogumi, siekiančiu įprasminti save gyvenime.

L. B. Itelsono (cit. pagal Zambacevičienė, Janulytė, 1998) nuomone, vaikas nuolat norės mokytis tada, kai kuri nors mokymosi dalis taps jo veiklos motyvu. Tokie motyvai gali būti:

- mokymosi rezultatai, tai palengvėjimo arba džiaugsmo būseną ką nors išmokus, pagyrimas, gera kitų žmonių nuomonė apie jį, kaip mokinį ir kt.
- mokymosi tikslai. Mokymosi motyvai, susieti su mokymosi tikslais, yra neatskiriami nuo mokymosi turinio ir informacijos, su kuria mokiniai susipažįsta. Tokie motyvai yra siekimas įgyti žinių ir įgūdžių, išmokti naujų dalykų, siekti bendros erudicijos ir kt.
- pats mokymosi procesas. Čia priskiriamas kliūčių nugalėjimas, proto jėgų naudojimas savo sugebėjimams išreikšti. Mokytojui svarbu žinoti, kad kiekvieno tipo motyvaciją palaiko specifiniai veiksniai.

Mokytojas, norėdamas paskatinti mokinį, kuris mokosi dėl konkrečių mokymosi rezultatų, gali organizuoti mokinių rungtynes, pareikšti savo nuomonę apie jo mokymosi rezultatų svarbą. Antrojo tipo mokymosi motyvus stiprina informacija apie mokinių tikslų pasiekimo kokybę, mokinio mokymosi rezultatų reikšmę, probleminis mokymas ir visi kiti mokymo būdai, žadinantys pažinimo tyrinėjimo poreikius. Kai vaikui, ypač pradinių klasių, svarbus pats mokymosi procesas, reikia meistriškai organizuoti pamokas, kuriose mokinys galėtų parodyti savo aktyvumą ir pajustų išmokimo džiaugsmą (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

1.6. MOKYMOSI MOTYVŲ TIPAI

Mokslininkai, tirdami moksleivių mokymąsi, kėlė klausimą, apie mokymosi motyvų tipus, rūšis (t.y. skirstymą pagal tam tikrus požymius). Mokymosi motyvus klasifikuoti vienu pagrindu labai sunku – pernelyg įvairi ir sudėtinga mokymosi motyvacijos sfera (Rupšienė, 2000 b), todėl pabandysime pateikti įvairių mokslininkų mokymosi motyvų klasifikacijas.

L. Jovaiša (1993) išskiria motyvus, susijusius su mokymosi tikslais ir nesusijusius su jais. Susiję yra tokie: mokymasis dėl sėkmės laukimo, dėl nesėkmių išvengimo, dėl savo mokslinių galių demonstravimo, ir kt.; nesusiję: mokymasis dėl noro daryti kitiems malonumą, džiaugsmą, gauti dovanų ir kt. Didelę reikšmę mokymosi motyvacijai turi sąveika su aktualia teigiama ar neigiama situacija. Išskiriama reikminė, emocinė, bei kognityvinė mokymosi motyvacija (Jovaiša, 2001). Taip tas pats autorius išskyrė ir motyvus, kylančius iš poreikių, interesų, idealų, bei baimės motyvus.

J.Laužikas (1993) mokymosi motyvus skirstė į 4 grupes:

- praktinius (noras pasirengti gyvenimui, profesijai, siekimas turėti geresnes gyvenimo sąlygas),
- teorinius noras pažinti naują, sekimas geru pavyzdžiu, įdomus mokomasis dalykas),
- prestižo (noras gauti gerą pažymį, būti pripažintam draugų, užimti gerą padėtį kolektyve),
- prievartos ir baimės (baimė būti nubaustam, mokymosi būtinybė).

Pirmų dviejų grupių motyvai yra teigiami, trečios grupės motyvai – neutralūs, ketvirtos – neigiami.

L.I.Božovič (Божович, 1995) išskiria dvi mokymosi motyvų grupes: vieni susiję su mokymosi turiniu, kiti nulemti santykių su aplinka.

V. Jakavičius ir A. Juška (1996) nustatė tokius mokymosi motyvus: ateities, prestižo, pažintiniai, pareigos, prievartos, mėgstamo ir gerbiamo žmogaus įtakos motyvas.

I.L.Podlasyj (Подласый, 1999) mokymosi motyvus skirsto pagal tokius lygmenis:

- plačius socialinius (pareiga, atsakomybė, mokymosi socialinio reikšmingumo suvokimas);
- siaurus socialinius motyvus, kitaip vadinamus “poziciniais” (siekis užimti tam tikrą padėtį visuomenėje ateityje, būti pripažintam, gauti atitinkamą atlygį ir pan.);

- socialinio bendradarbiavimo motyvus (savo vaidmens bei pozicijos klasėje įtvirtinimas, orientacija į įvairius bendradarbiavimo su aplinkiniais būdus);
- plačius pažintinius motyvus (orientacija į žinių įgijimo būdus, konkrečių mokomųjų programų supratimas);
- savišvietos motyvus (orientacija į papildomų žinių įgijimą).

A.D.Alferov ir kiti (Альферов, 2000; “Психология человека от рождения до смерти”, 2002) išskiria tokius mokymosi motyvus:

- pažintinius. Mokiniam patinka skaityti, rašyti, skaičiuoti, sužinoti ką nors naujo, piešti, lipdyti.
- socialinius:
  - mokinio statuso motyvas “būti mokiniu”. Labiausiai jis pasireiškia pirmos klasės pradžioje, kai vaikas ateina į mokyklą. Mokslo metų pradžioje dominuoja šio motyvo neigiamoji pusė “nebūti ikimokyklinuku”. Mokiniai su didesniu noru atlieka tas užduotis, kurios mažiau primena ikimokyklinukas skirtąsias. Tačiau antroje trečioje klasėje šis motyvas tampa pareiga.
  - gero pažymio, įvertinimo motyvas;
  - pripažinimo klasės kolektyve motyvas. Šis mokymosi motyvas gali reikšti mokinio norą konkuruoti su kitais klasės mokiniais arba būti geriausiu iš visų.

R. Pocevičienė ir A. Juodeikaitė (2002) atlikusios pradinėjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos tyrimą, motyvus suskirstė į tokias grupes: teorinis, bendravimo, lūkesčių ir laimėjimų, saviraiškos, kompetencijos, ateities.

M.Pileckaitė-Markovienė (2001) mokymosi motyvus suskirstė į kitokias grupes: vidinius mokymosi, neigiamos stimuliacijos ir socialinio pripažinimo motyvus. Šiuo mokymosi motyvų skirstymu mes naudosimės savo tyrime.

Kadangi pačių motyvų neįmanoma stebėti, apie juos dažniausiai sprendžiama iš mokinių požiūrio į mokymąsi. Pagal išitraukimą į mokymąsi skiriami tokie požiūriai (Подласый, 1999):

- neigiamas, abejingas arba neutralus, kai būdingi siauri ir skurdūs mokymosi motyvai, silpnas susidomėjimas mokymosi veikla, negebėjimas išsikelti tikslų, nenoras mokytis, neigiami santykiai su mokykla ir mokytojais, abejingi santykiai tokie pat, tik pripažįstami moksleivių gebėjimai ir galimybės pasiekti geresnių rezultatų;
- teigiamas – 1 – amorfiški motyvai.

➤ teigiamas – 2 – mokinys mokosi sąmoningai, yra iniciatyvus, stiprūs pažintiniai interesai;

➤ teigiamas – 3 – motyvai stiprūs ir išsąmoninti, mokinys moka išsikelti ateities tikslus, prognozuoti veiksmų padarinius, įveikti mokymosi kliūtis.

Kaip matyti, kiekviename aukštesniame požiūrio į mokymąsi lygmenyje mokymosi motyvacija stiprėja ir pakyla nuo nestabilios iki gerai išsąmonintos ir veiksmingos. Mūsų manymu, toks rangavimas pagal mokymosi aktyvumo laipsnį yra naudingas praktiniu aspektu. Panašiai mokymosi motyvaciją pagal mokymosi aktyvumą skirsto ir O. M. Jelisejevas (Елисеев, 2000), kurio mokymosi motyvacijos anketą naudojome savo tyrime.

Taigi, kaip matyti, nėra visiškai vieningos mokymosi motyvų klasifikacijos, ir netgi kai kurie motyvai gali priklausyti skirtingiems motyvų tipams.

2. VAIKO AUKLĖJIMAS ŠEIMOJE

2.1. ŠEIMA – VAIKO UGDYMO INSTITUCIJA

Šeima – pirmoji institucija vaiko gyvenime. Vaikas perima šeimos gyvenimo būdą, jos narių dorinę bei dvasinę kultūrą, elgesio normas, veiklos ir bendravimo su kitais žmonėmis pavyzdžius. Nuo to priklauso, kokia susiformuos asmenybė, kaip ji elgsis ir ko sieks gyvenime (Butkienė, Kepalaitė, 1996). D. Beresnevičienė, L. Kanienė (2003) pabrėžia, kad šeima, jos gyvensena, bendravimas ir yra ta lemtingoji socialinė aplinka, kuri daro ypatingą įtaką vaiko elgesiui.

Pedagogikos terminų žodyne (Jovaiša, 1993) šeima apibūdinama kaip “mažiausias visuomenės regeneracijos kolektyvas, kurį sieja ekonominės ir dvasinės veiklos bendrumas”.

Šeimos darna – pagrindinė sėkmingo vaikų ugdymo sąlyga. Ji sukurama protingai tenkinant šeimos narių poreikius, sprendžiant prieštaravimus.

Gamta yra sutvarkiusi taip, kad žmogus socialine būtybe tampa tik santykiaudamas su gamta, aplinka, kitais žmonėmis. Veikiamas aplinkos ir pats būdamas aktyvus, vaikas šeimoje socializuojasi. Lemiamą vaidmenį vaidina tėvai, nes šeima yra tobuliausias vaiko auginimo institutas, kuriame auklėjimas yra nenutrūkstamas ir nuolat koreguojamas. Vaikas stebi ir perima šeimos gyvenimo būdą, jos narių dorovinę ir dvasinę kultūrą, elgesį, vertybines orientacijas, elgesio normas, veiklos ir bendravimo su kitais būdus. Tinkamai auklėdami vaikus, tėvai išugdo jų darbštumą, sąžiningumą, savarankiškumą, empatiją, gerumą ir daugelį kitų vertingų asmenybės bruožų. Tėvų tarpusavio santykiai, požiūris į gyvenimą, darbą, save, yra nepakeičiama terpė vaikams socializuoti ir auklėti (Miškinis, 1993).

Šeimoje pradeda formuotis ir mokymosi motyvacija, nuostatos mokymosi atžvilgiu, emociniai santykiai su mokymusi. Šeimoje sukuriama sėkmės gyvenime ir mokykloje pamatai (Rupšienė, 2000 b).

Tačiau šiuo laikotarpiu šeimose egzistuoja nemažai problemų, kurios vienaip ar kitaip paliečia visus šeimos narius, o labiausiai vaikus. Įvairaus lygmens tyrimai išryškina tokias šeimos, kaip ugdymo institucijos problemas, kurias galima laikyti savotiškais rizikos veiksniais, formuojantis moksleivių mokymosi nesėkmei. Anot L. Rupšienės (2000 b) tai tokios problemos, kaip žemas šeimos ekonominis statusas, menkas tėvų išsilavinimas, nepilnos šeimos, ir žemos aspiracijos vaikų laimėjimų atžvilgiu, motinų būtinybė dirbti, vaikų nepriežiūra, prastas šeimos mikroklimatas. Analizuojant tėvų įtaką vaikams, jos teigiamą ar neigiamą poveikį, yra naudojamos ir tokios sąvokos, kaip auklėjimo stilius, auklėjamosios pozicijos.

2.2. AUKLĖJIMO ŠEIMOJE STILIAI

Vienas svarbiausių veiksnių, turinčių įtakos šeimos mikroklimatui ir lemiančių vaiko asmenybės formavimąsi, yra tėvų požiūris į vaiką. Jis reiškiasi tėvų elgesiu su vaiku ir auklėjimo priemonėmis, t.y auklėjimo stiliumi. Įvairūs tyrinėtojai pateikia šiek tiek skirtingus auklėjimo stilių modelius, tačiau visų galima išskirti du aspektus: emocinį santykį su vaiku ir jo kontrolės lygį bei pobūdį (Zambacevičienė, 2001). Taip pat galime rasti įvairiausių auklėjimo stilių sinonimų, pavyzdžiui, auklėjimo sistema arba metodai (Bajoriūnas, 1997), auklėjimo būdai (Miškinis, 1993).

Pedagogikoje stiliaus sąvoka yra viena iš pagrindinių. Akcentuojamas auklėtojo elgesio įvairiapusiškumas, visybiškumas ir specifiškumas. Auklėjimo stilius yra tipinės ir įvairiasluoksnės auklėjamosios tikrovės išraiškos forma. F. Weinert (cit. Pagal Liepuonius, 1998) auklėjimo stilių apibūdino kaip pagrindinę auklėjamojo elgesio formą.

Auklėjimo stilius apibūdinamas kaip visuotinis auklėjamųjų nuostatų, tikslų ir auklėjimo įpročių modelių kompleksas, kuris, kaip manoma, sukuria emocinę atmosferą tėvų ir vaiko santykiams. Auklėjimo stilius gali paveikti vaiko atvirumą socializacijai. (Wood, McLeod, Sigman, Hwang, Chu, 2003). Auklėjimo stilius yra bendras globos modelis, kuris duoda kontekstą specifiniams vaikų auginimo elgesio epizodams, tačiau jis nesiremia konkrečiu auklėjimo veiksmu ar jų grupe.

Kiekvienai šeimai būdingas savitas auklėjimo stilius. Šeimoje tą stilių pirmiausia nulemia tėvai, nes jie yra pirmieji vaiko auklėtojai. Auklėdami vaiką, tėvai dažniausiai stengiasi jį paveikti taip, kaip tai darydavo jų tėvai, jie daugeliu atvejų remiasi sukauptą asmenine patirtimi arba įgytomis pedagoginėmis, psichologinėmis žiniomis, arba kalbant su kitais tėvais (Bajoriūnas, 1994, 1997).

Vaikų auklėjimo stilius šeimoje gali sutapti, jeigu abu tėvai savo šeimose buvo auklėjami panašiai. Jis gali ir nesutapti, jei pastarieji patyrė kitokį auklėjimą ir vadovavimo šeimai būdą. Todėl ir auklėjimo stilių gali būti įvairių.

Auklėjimo, kaip ir vadovavimo stiliai, nusakomi specifine auklėtojo ir auklėtinio interakcijos forma, kuri reiškiasi šiais kriterijais (Liepuonius, 1999):

- apsisprendimo struktūra,
- planavimo horizontu,
- užduočių pateikimu ir padalijimu,
- pastiprinimo technika.

Nemaža dalis šiuolaikinės pedagogikos atstovų remiasi teoriniais elgesio psichologijos principais, pabrėžia tėvų vadovavimą ir jų elgesio būdus, kurie yra labiau ar mažiau priimtini ir moko vaikus tam tikru būdu elgtis. Auklėjimo stilius tam tikrose kultūrose gali reikštis sankcijomis:

- apdovanojimu už tam tikrą elgesį,
- netinkamo elgesio ignoravimu,
- tinkamo elgesio modeliavimu,
- baudimu už netinkamą elgesį.

„Auklėjimo stiliai gali būti apibūdinti kaip auklėjamojo elgesio reliatyviai integruotos, vieningos ir išreikštos galimybės, nusakomos auklėjamosios praktikos tipiniais kompleksais” (Weber, 1986; cit. pagal Liepuonius, 1998). Šis platus požiūris į auklėjimo stilių pateikiamas vokiečių Pedagoginės psichologijos terminų žodyne (cit. pagal Liepuonius, 1998): tai yra „auklėjamųjų priemonių sistema. Auklėjimo stiliai determinuoja auklėtinio veiksmų erdvę ir laisvės laipsnį priimant apsisprendimus ir susidarant požiūriams“.

Auklėjimo stilių koncepcijos, kurios remiasi emocinių ryšių dinamika, dažniausiai pabrėžia tokius auklėjimo būdus:

- Priešiškumas meilei – priešiškumas šilumai, nuoširdumui,
- Ramiai atsiskyres – nerimastingas.

Z. Tausch (1978; cit. pagal Liepuonius, 1999) siūlo tokias auklėjimo stiliaus dimensijas:

- Jausmingas supratimas be vertinimo,
- Dėmesingumas – šiluma – atsižvelgimas,
- Tikrumas,
- Vadovavimas – nevadovavimas.

Bandytas veikti auklėtinį neretai atspindi įvairiatonį emocinį auklėtojo „imperatyvą“, nuotaikas ir nusiteikimą. Būtent negatyvūs, destruktivūs tėvų draudimai veikia fatališkai ir veda prie neurotinio ir psichotinio, maniakiško arba delinkventinio gyvenimo pasikeitimo (Revenstorf, 1982; cit. pagal Liepuonius, 1998). Jie gali būti periodiškai įvairia forma pareiškiami. Pavyzdžiui, „tu esi niekam nereikalingas“, „baik žaisti su lėlėmis“, „nebūk vaikas“, „kai suaugsi, sužinosi“, „būk padorus“ ir pan. Auklėjimo stiliai reiškiami tėvų pamokymais (indoktrinacijomis) ir elgesio nuorodomis:

- **Elgesio rekomendacijomis, demonais** („mesk viską“, „aš jiems dar parodysiu“);
- **Elgesio rekomendacijomis, gyvenimo receptais** („daug ir atkakliai dirbk“, „būk malonus ir paslaugus žmonėms“);
- **Elgesio rekomendacijomis, tėviškomis programomis** (kokios yra rūpestingos moterys, kokie vyriški vyrai);

- **Indukcija (įsakymas, uždraudimas):** „palik mane ramybėje“, „nesiskųsk“, „daryk, kas tau sakoma“;
- **Prakeikimu** („tu išprotėsi, anksčiau ar vėliau nueisi tėvo pėdomis“, „susigrauš negyvai“);
- **Provokacija** („valgyk dar nors truputį, dar vieną kąsnį, gerti tu dar pernelyg mažas“).

Auklėjimo stilius turi įtakos vėlesniam sėkmingam asmenybės išitraukimui į visuomenę, taip pat ir galimai asocialiai veiklai. Daugelis tyrimų, atliktų su nusikaltėliais, byloja, jog pirmines socialinės grupės (šeimos) aplinka, vertybių formavimosi sąlygos vaidina lemiamą vaidmenį susidarant psichologiniams klaidingo (asocialaus) vystymosi pagrindams. (Liepuonius, 1998)

Auklėjimo stilius nevienodai pasireiškia įvairiuose socialiniuose sluoksniuose. H. Roth (cit. pagal Liepuonius, 1999) teigia, jog auklėjimas atspindi tautos charakterį ir jį lemia.

Kalbant apie auklėjimo stilius, akcentuojamas ne tik auklėtojo elgesys, bet ir nurodoma emocinių santykių ir išgyvenimų svarba šiame procese: „auklėjimo stilius yra struktūrinis visų auklėtojo elgesio ir išgyvenimo būdų kompleksas, tiesiogiai ar netiesiogiai, sąmoningai ar nesąmoningas, tikslingai ar netikslingai, tarpiškaai ar netarpiškaai veikiantis auklėtinius – vaikus, jaunuolius (Weber, 1986; cit. pagal Liepuonius, 1998).

Konsultuojant moksleivius ir analizuojant šią įvairiapusę, įdomią ir sudėtingą problemą, kuri dažnai pranoksta psichologo kompetenciją, tikslinga apibendrinti auklėjimo stiliaus identifikavimo sąlygas:

- Pastovumas. Nepakanka, kad kas nors atsitiktinai vieną kartą atliktų auklėjamąjį veiksma. Auklėjamasis elgesys turėtų būti praktikuojamas ilgesnį laiką, kad jį galėtume apibūdinti kaip stilių.
- Apibendrinimas. Auklėtojas turėtų pasitelkti tam tikrą stilių bendraudamas su skirtingais vaikais įvairiose situacijose tam tikrą laiką (pavyzdžiui, dieną).
- Universalumas. Tam tikro auklėjimo stiliaus poveikis turėtų būti jaučiamas nepriklausomai nuo asmens, kuris tą stilių praktikuoja. Mažai prasmės būtų propaguoti, pavyzdžiui, demokratinį auklėjimo stilių, jei kiekvienas jį suprastų taip, kaip nori.

Nors mokslinis auklėjimo stilius yra sudėtingas dalykas, kasdienė praktika mokyklos psichologą neretai skatina tokiai analizei. Empiriškai ši problema tiriama pasitelkus stebėjimo ir testų duomenų (mokytojų, tėvų, auklėjamojo elgesio, nuostatų ir pan.) analizę (Liepuonius, 1999).

Taigi pabandysime aprašyti, kokius auklėjimo stilius apibūdina įvairūs mokslininkai.

A. Boldwin (1959, cit pagal Zamabacevičienė, 1999) nurodo demokratinį ir kontroliuojantį tėvų auklėjimo stilius. **Demokratiniam** stiliui būdingas dažnas tėvų ir vaikų bendravimas, vaikas įtraukiamas į šeimos problemų svarstymą, atsižvelgiama į vaiko nuomonę, tėvai visada pasirenge padėti vaikui, tiki jo savarankiškos veiklos sėkme. **Kontroliuojančiam** tipui būdingas griežtas vaikų elgesio apribojimas, tikslus ir aiškus elgesio taisyklių apibrėžimas, nediskutuojami su vaiku drausmės palaikymo būdai.

D. Baumrind (1971) išskyrė 3 pagrindinius auklėjimo stilius: autoritetingą (authoritative), autoritarinį (authoritarian) ir viską leidžiantį – liberalų (permissive). E. Maccoby ir J.A. Martin (1983) šiuos stilius peržiūrėjo ir išskyrė dvi auklėjimo dimensijas:

- Nuoširdumas, taip pat kitaip įvardijamas kaip jautrus reagavimas ar palaikymas, šeimos glaudumas – konfliktai, atstumas ir nepriėmimas;
- Reiklumas ir kontrolė – atlaidumas.

Šiluma ir jautrumas (*warmth and responsiveness*). Šiluma parodo meilę, švelnumą ir prisirišimą prie vaiko, jautrumas – prisitaikymą prie vaiko poreikių ir troškimų. Nors ir atskirti, šie konstruktai išryškina vaiko priėmimą ir palaikymą. Tai didina vaiko norą praleisti kuo daugiau laiko su tėvais, taip pat motyvuoja domėtis tėvų reiškiamomis vertybėmis.

Kontrolė (*monitoring*). Tėvai siekia kontroliuoti vaiko elgesį. Tačiau jei tėvai paaiškina vaikui ar pagrįs ribas, kuriomis jie naudojasi, vaikui taps aiškesnės tėvų vertybės.

Iš šių dimensijų kombinacijų susiformuoja keturi auklėjimo stiliai, kurie įtakoja tėvų vertybių perdavimo savo vaikams sėkmę (Maccoby, Martin, 1983; Knafo, Schwartz, 2003):

Autokratiški tėvai yra labai reiklūs ir nejautrūs, jiems imponuoja tikslios normos vaikams ir jie nesitaria.

Autoritetingi tėvai yra tiek reiklūs, tiek ir nuoširdūs. Jie paaiškina tai, ko reikalauja, mielai tariasi ir yra pasirenge išklaudyti vaiko požiūrį apie jų normas.

Nuolaidžiaujantys tėvai yra labai jautrūs bet kartu mažai reiklūs.

Neutralūs (atlaidūs ar nerūpestingi) tėvai nėra nei griežti, nei nuolaidūs.

C.Sutton (1999) remdamasi Maccoby ir Martin (1983) pateikia schemą, kurioje aiškiai matyti, kokias vaikų elgesio reakcijas iššaukia įvairūs tėvų elgesio modeliai (žr. 1 pav.).

		MEILĖ (šiluma)			
VARŽANTIS	<i>Perdėtai pataikaujantis</i> <i>Ginamasis</i> <i>Perdėtai ginamasis</i>	Tvaringas Mandagus Paklusnus Nuolaidus Priklausomas Minimaliai agresyvus Griežtai laikosi disciplinos	Sugeba imtis suaugusiojo vaidmens Aktyvus Socialiai paslankus Draugiškas Kūrybiškas Nelinkęs laikytis disciplinos	<i>Akceptuojantis</i> <i>Pagrįstas bendradarbiavimu</i> <i>Demokratiškas</i>	NUOLAUDUS
	<i>Autoritariškas</i> <i>Diktatoriškas</i> <i>Reiklus</i> <i>Priešiškas</i>	Neramus, susirūpinęs Drovus su bendraamžiais Socialiai nusišalinęs Daug autoagresijos	Nepaklusnus Bloga savikontrolė Nekontroliuojama agresija	<i>Nutoleş Abejingas</i> <i>Ignoruojantis</i>	
		ATMETIMAS (priešiškumas)			

1 pav. Tėvų auklėjimo modeliai ir vaiko elgesio reakcijos

Kursyvu parašyti žodžiai žymi būdingus tėvų auklėjimo stilius, o keturių skilčių viduje esantys žodžiai rodo, kokią įtaką šie stiliai daro vaikams.

Schema rodo, kad keletą aiškių elgesio ribų turintis, mažai mylimas ar visai nemylimas vaikas tikriausiai nemokės susivaldyti ir ko nors siekdamas griebsis agresijos. Tokie vaikai, ypač jei namuose mato agresyvaus elgesio modelį, linkę tapti antisocialiais asmenimis. Jei vengiama rodyti pritarimą, t.y. sakyti vaikui, kad jei jis elgsis vienaip ar kitaip, jo tėvai nemylės, tai sukels vaikui didelį nerimą. Tuomet vaikas bus priverstas paklusti, bet taps nuolankus ir priklausomas. Abejingumas ir ignoravimas irgi kenkia vaiko saugumo jausmui. Taigi, vaikams reikia meilės, paramos, patikimų vaidmenų modelių, aiškių elgesio orientyrų ir galimybių imtis atsakomybės (Sutton, 1999).

G.Elder (cit. pagal Žukauskienė, 2002), tyrusi tėvų elgesį su paaugliais nedarniose šeimose, suskirstė jį į 7 tipus: nuo griežtos elgesio kontrolės iki visiškos kontrolės nebuvimo.

Autokratinis stilius. Tėvai neleidžia vaikui reikšti savo nuomonės arba pačiam priimti sprendimo.

Autoritarinis stilius. Vaikui leidžiama pareikšti savo nuomonę, tačiau tėvai visada priima galutinį sprendimą.

Demokratinis stilius. Paaugliui leidžiama diskutuoti, aptarti ginčytinus reikalavimus jo elgesiui, priimti kai kuriuos savo sprendimus, bet galutines (dažniausiai subjektyvias) išvadas suformuluoja patys tėvai.

Pusiausvyros stilius. Tėvai ir vaikai atlieka savo vaidmenis, kartu priima sprendimus.

Viską leidžiantis stilius. Paaugliai užima įtakingesnę ir aktyvesnę poziciją formuluodami sprendimus.

Nesikišimo stilius. Paaugliai gali patys nuspręsti, ar sutikti su tėvų norais, ar juos ignoruoti.

Ignoravimo stilius. Tėvai visiškai nesidomi vaiko elgesiu, nerodo jokie noro ir pastangų jį suprasti.

Kaip matyti, įvairūs autoriai auklėjimo stilius klasifikuoja skirtingai, tačiau dažniausiai literatūroje išskiriami šie 4 pagrindiniai auklėjimo stiliai:

- **Autoritarinis,**
- **Demokratinis arba autoritetingas,**
- **Liberalusis,**
- **Viską leidžiantis.**

Autoritarinis stilius dažniausiai naudojamas patriarchinėse šeimose. Tai prievartos ir pedantizmo autoritetų kūrimosi šeimoje veiksnys. Tėvų žodis vaikams yra neginčytinas įstatymas, o už blogą elgesį yra griežtai baudžiama. Tėvai atrodo nutolę nuo savo vaikų, bijo jiems parodyti švelnumą ar apdovanoti. Tokioje šeimoje vaikas žino savo teises ir pareigas. Jis suvokia, ko jam negalima daryti ir ką galima. Paskatinimus ir bausmes tėvai taiko nuosekliai. Vaikas supranta, kad tai daroma be išimčių. Jo nusižengimas lieka pastebėtas. Kraštutinis autoritarinis vaiko auklėjimo stilius riboja vaiko savarankiškumą ir iniciatyvą (Baumrind, 1991; Bajoriūnas, 1994, 1997; Darling, 1999; Furnham, Cheng, 2000, Knafo, Schwartz, 2003; Mandara, 2003).

Demokratinis auklėjimo stilius iš dalies panašus I autoritarinį, nes tėvai taip pat nustato vaikams tam tikras elgesio ribas ir taisykle, tačiau skirtingai nuo autoritarinio stiliaus tėvų, šie yra linkę jautriai išklausti ir atsižvelgti į savo vaiko prašymus ir klausimus. Demokratinis stilius palankus vaiko asmenybės vystymuisi. Vaikas įtraukiamas į kasdieninius šeimos reikalus, palaikoma jo iniciatyva ir savarankiškumas. Vaikas žino savo pareigų šeimai apimtį, bet jos nėra jam primestos. Demokratiškai auklėjami vaikai dažniausiai yra pasitikintys savimi, nepriklausomi, orientuoti į pasiekimus ir save kontroliuojantys, jiems geriau sekasi mokykloje (Liepuonius, Grudzinskas, Žukauskienė, 1999; Bajoriūnas, 1994, 1997; Baumrind, 1989, 1991; Maxson, 1998; Furnham, Cheng, 2000; Knafo, Schwartz, 2003).

Liberalus auklėjimo stilius primena nuoseklų auklėjimą arba kišimąsi į vaiko elgesį karts nuo karto. Tačiau jis iš esmės skiriasi nuo nenuoseklaus auklėjimo tuo, kad toks elgesys su vaiku yra sąmoningas ir planingas. Jam duodama pilna laisvė ir sudaromos tinkamos sąlygos. Jis mylimas, jautriai su juo elgiamasi į vaiko gyvenimą tėvai kišasi tik tada, kai jis drastiškai pažeidžia visuomenės elgesio normas. Net ir tuo atveju apribojimai būna nedideli ir švelnūs. Tėvai teisina vaiko elgesį tuo, kad jis dar mažas ir pan. Tokie vaikai dažniausiai socializuojasi pavėluotai, sunkiai atsikrato įprasto egocentrizmo (Bajoriūnas, 1994, 1997; Furnham, Cheng, 2000).

Viską leidžiantis stilius. Tokie tėvai pateikia vaikams iš karto keletą reikalavimų ir neverčia jų laikytis slėpdami nekantrumą, kurį jaučia. Šeimoje nėra disciplinos, dažnai vyrauja anarchija. Tėvai dažniausiai leidžia vaikams nuspręsti patiems, kokia veikla jiems užsiimti ir visiškai nesikiša. Viską leidžiantys tėvai labai mažai kontroliuoja ir mažai baudžia. Tokių tėvų vaikai būna nekontroliuojantys savęs, prastai save vertina, netgi gali naudoti agresiją prieš tėvus (Liepuonius, Grudzinskas, Žukauskienė, 1999; Furnham, Cheng, 2000, Mandara, 2003).

Yra tokių šeimų, kurios nesutaria vaikų auklėjimo klausimu. Už tą patį vaiko elgesį jis baudžiamas ar skatinamas skirtingai. Toks auklėjimas dažnai ardo vaiko emocinį gyvenimą, iššaukia padidintą dirglumą, ugdo pavojaus ir nerimo jausmus. Vaikas, norėdamas įtikti tokiems tėvams ima meluoti arba pataikauti, arba nesutarimus, kurie kyla tarp tėvų, panaudoti savo naudai. Kai vaiko elgesio kontrolė ir vertinimas esti nevienodas, šeimoje įsigali nenuoseklus auklėjimo stilius. Jį lydi poveikio vaikui nepastovumas ir atsitiktinumas. Daug kas tada priklauso nuo tėvų nuotaikos, vaikas patiria neteisybę ir skriaudą. (Bajoriūnas, 1994, 1997; Knafo, Schwartz, 2003).

Aptarti vaiko elgesio stiliai neegzistuoja gryni, tačiau vienas iš jų visada vyrauja. Neteisinga laikyti demokratinį vaiko auklėjimo stilių vieninteliu teisingu, supriešinant jį su kitais. Ir autoritarinis, ir demokratinis auklėjimo stilius turi tam tikrų vertybių. Tas ar kitas auklėjimo stilius šeimoje nėra vienintelis vaiko asmenybę lemiantis veiksnys. Jis įgyja tam tikrą reikšmę kartu su bendruoju tėvų elgesiu, emociniais šeimos narių ryšiais ir bendra jo gyvenimo atmosfera (Bajoriūnas, 1994).

Vaiko motinos auklėjimo stilius apibūdinamas kaip nenuoseklus (nuo autoritarinio iki lepinančio); vaiko tėvo auklėjimo stilius dažniausiai įvardijamas kaip autoritarinis. Nenuoseklus auklėjimas pasireiškia stiliaus nebuvimu apskritai. Tai dažniausiai priklauso nuo neharmoningos paties auklėtojo asmenybės. Stokojant auklėjime nuoseklumo, trūksta ir patikimumo bei giluminio poveikio auklėtiniui. Autoritarinę auklėjimo strategiją gali inspiruoti kultūrinė ar religinė aplinka (Bajoriūnas, 1997).

G.Navaitis (1997) pabrėžia, kad nuo santykių šeimoje priklauso vaiko psichologiniai sunkumai, o norint juos pašalinti reikia pakeisti vaiko vaidmenį ir bendravimo su juo stilių. Pernelyg globojami vaikai būna neiniciatyvūs, bevaliai, pavydūs, pervertina save. Atstūmimas nesuformuoja vaiko saugumo jausmo, pastovesnio emocinio prierašumo, siekimo bendrauti su naujais žmonėmis. Šitaip auklėjamiems vaikams būdingas nerimastingumas, neurotiškumas. Ypač neigiamą įtaką vaiko asmenybei daro tėvų nepastovumas, skirtingas abiejų tėvų auklėjimo stilius. Tokie vaikai yra baikštūs ir tėvų nelaiko tinkamu pavyzdžiu.

Kiekvienas iš čia paminėtų auklėjimo stilių vaiko mokymąsi gali veikti nepalankiai, ypač jeigu jis hipertrofuotai išreikštas. A. van Krevelen (cit. pagal Liepuonius, 1999) nuomone, nemaža dalis auklėjimo stilių arba tam tikros jų kombinacijos gali lemti vėlesnį neurotiškos asmenybės susiformavimą.

2.3. AUKLĖJAMOSIOS TĖVŲ POZICIJOS

Dar viena sąvoka, apibūdinanti tėvų santykį, požiūrį į vaiką yra auklėjimo pozicija, kuri yra lengviau fiksuojama, negu auklėjimo stilius. Tėvų pozicija gali būti įvairi: karšta meilė vaikui, jo pripažinimas ar atstūmimas, globojanti ir saugojanti, vaiko tobulumo siekianti pozicija ir kt. L. Kenner (cit. pagal Bajoriūnas, 1994) išskyrė keturių tipų vaikų auklėjimo šeimoje pozicijas:

- su didele meile jį priimantis (sutinkantis su vaiku jam pritariantis);
- aiškiai atmetantis (atstumiantis);
- siekiantis jo tobulybės;
- per daug jį globojantis.

Priėmimo pozicijos atveju vaikas tampa tėvų dėmesio centru. Jie yra jam jautrūs, kantrūs. Tėvai jį supranta, padeda augti jam kaip asmenybei. Visa tai ugdo vaiko saugumo šeimoje jausmą.

Atstūmimo pozicijos atveju tėvai vengia būti kartu su vaiku, retai bendrauja su juo arba elgiasi šiurkščiai ir griežtai. Tai slopina dorų vaiko jausmų tėvų atžvilgiu vystymąsi. Vaikas gali tapti agresyvus, net nusikalsti.

Vaiko tobulybės siekimo pozicijai būdinga tai, kad tėvai vaikui kelia per didelius reikalavimus, nesugeba realiai įvertinti jo galimybių ir veiksmų, bara ir kaltina už bet ką. Jie ambicingai stengiasi išauklėti vaiką tobulu žmogumi. Taip tėvams elgiantis, vaikas dažnai patiria frustraciją nepasitiki savimi, jaučiasi esąs kaltas ir net patiria grėsmę.

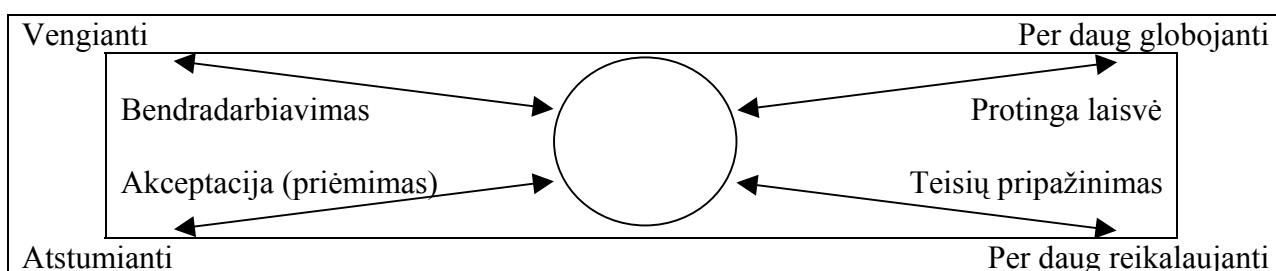
Per didelės globos pozicijos atveju tėvai per daug "aukojasi" vaikui. Per daug jam duoda laisvės arba slegia jį savo autoritetu. Abiem atvejais vaikai priklauso nuo tėvų. Jie slopina bet

kokį vaiko savarankiškumą, kišasi į jo reikalus, lepina jį arba riboja gyvenimą. Tokia tėvų pozicija stabdo vaiko iniciatyvą, daro jį bejėgį (Bajoriūnas, 1994; Maccoby, Martin, 1983).

Savo monografijoje Z. Bajoriūnas (1994) aptaria ir M.Ziemskos pasiūlytas dvi auklėjamąsias pozicijas:

- meilės ir priėmimo (teigiama pozicija);
- priešiško ir atmetimo (neigiama pozicija).

Supriešindama pozicijas, M.Ziemska (cit. pagal Bajoriūnas, 1994) sukūrė originalų vaikų auklėjimo šeimoje modelį (žr. 2 pav.).

2 pav. Tinkamų ir netinkamų tėvų auklėjimo pozicijų modelis

Apie apskritimą išdėstytos teigiamos pozicijos, kurios dažnai reiškiasi kartu. Stačiakampio išorėje – neigiamos pozicijos, kurios dalinai yra kenksmingos vaiko asmenybės formavimuisi

Vaiko **akceptacija (priėmimas)** yra pagrindine gerų šeimos narių tarpusavio santykių sąlyga. Vaikas priimamas toks, koks yra, su visais savo privalumais ir trūkumais. Tačiau tai nereiškia, kad tėvai yra nekritiški jo atžvilgiu. Priimantys vaiką tėvai juo rūpinasi ir pasitiki, yra jautrūs jam ir liūdi, kai vaikui nesiseka. Taip pat rūpinasi jo reikalais, patiki jam savo planus, dalyvauja jo užsiėmimuose, kartu išskylauja, eina pasivaikščioti ir kt. Jie saugo vaiko individualybę, bet nieko per daug nesitiki iš jo. Kaimynams ir draugams apie jį atsiliepia teigiamai, siūlo vaikui atsivesti į namus savo draugus.

Akceptacija charakterizuojama kaip šiltas ir atliepiamasis bendravimas (apima vaiko jausmų, elgesio priėmimą, aktyvų klausymąsi, pagyrimus), taip pat ir emocinis bei elgesio įsitraukimas į vaiko gyvenimą ir veiklą. (Bajoriūnas, 1994; Wood, McLeod, Sigman, Hwang, Chu, 2003).

Tėvai, užimantys **bendradarbiavimo poziciją**, visada pasiryžę dalyvauti vaiko gyvenime (savo iniciatyva ir kai vaikas prašo). Čia nesikišama įkyriai į jo reikalus. Tačiau tėvai leidžia vaikui suprasti, kad jie yra pirmieji jo pagalbininkai. Vaikas pagal jo sugebėjimus įtraukiamas į kasdieninę šeimos buitį. Jis yra patenkintas, nes jo veikla yra naudinga ne tik jam

pačiam, bet ir kitiems šeimos nariams. Vaiko sunkumai nugalimi bendromis jėgomis. Tai ugdo jo pasitikėjimą savimi, teigiamai veikia jo savijautą ir savo vertės pajautimą. Vaiko pasiryžimą bendradarbiauti papildo “protingos laisvės” jam suteikimo pozicija. Paliekama laisvė rodyti savo iniciatyvą ir aktyvumą. Vaikui augant, ši laisvė didinama. Tėvai vaikui netrukdo užmegzti kontaktų su kitais žmonėmis. Jis stebimas, ugdomas savarankiškumas ir atsakomybė už poelgius. Protinga laisvė palaiko normalią vaiko psichinę būklę. Jis apsaugomas nuo liguisto baiminimosi, kuri jam sukeltų nuolatiniai tėvų draudimai ir perspėjimai.

Pripažinimo pozicijai būdinga tai, kad vaikas traktuojamas kaip pilnavertis šeimos narys, kurio teisės plečiamos jam augant. Vis labiau didinamas jo reikšmingumas. Tėvai vengia frustracinių situacijų šeimoje, ypač jei vaikas joms neatsparus. Tėvai nekalba apie jo poelgius su kitais žmonėmis, nes supranta, kad vaikui dėl to būna skaudu ir nemalonu. Gerbiamos ir ugdomos individualios vaiko savybės, atsižvelgiama į jo poreikius, interesus ir jausmus.

Atstūmimo pozicija, priešinga akceptavimo pozicijai. Ji trukdo vaiko auklėjimui ir jo individualybės vystymuisi. Dažnai manoma, kad atstumtas vaikas esti tas, kuris gimė abiem tėvams arba vienam iš jų jo nelaukiant (dažnai vienišai motinai). Tačiau atstūmimo veiksniai gali būti įvairūs: pradedant tėvų patirtimi, kurią jie sukauė vaikystėje savo šeimoje, jų individualiomis savybėmis (tėvų emocinis nesubrendimas, infantilumas ir kt), baigiant išorinėmis sąlygomis, pvz., ypatingai sunkios materialinės sąlygos. M.Ziemska (cit. pagal Bajoriūnas, 1994) išskiria dvi negatyvias pozicijas:

- atstumiančią;
- vengiančią.

Šių pozicijų metu tarp tėvų ir vaiko atsiranda per didelė distancija. Jie vaikui taiko per griežtas bausmes, kurios dažnai neatitinka jo kaltės. Tėvai yra vis nepatenkinti vaiku: bamba, kritikuoja, peikia jo elgesį net tada, kai vaikas visomis jėgomis nori tėvams įtikti ir išpildyti jų pageidavimus. Dažnai jis gąsdinamas, kad bus išvytas iš namų ir atiduotas į perauklėjimo įstaigą. Vaiko pasiekimai nevertinami.

Kraštutinio vengimo pozicijos atveju tėvai visiškai nesirūpina vaiku, netenkina net jo materialinių poreikių, nesirūpina sveikata, maitinimu, aprengimu. Jei šeima gyvena sunkiai, ypač dėl to kenčia vaikas. Jei dar šeima yra žemos kultūros ir moralės, vaikas priverstas vaikatauti, ieškoti prieglaudos pas draugus, kaimynus.

Kai vengimo pozicija ne tokia kraštutinė yra sudaromas vaiko globojimo ir dėmesingumo jam matomumas. Kad geriau jam sektųsi mokslas, samdomi korepetitoriai, duodami vaikui dideli kišenpinigiai ir pan. Tačiau iš tikrųjų tokie tėvai neskiria jam pakankamo laiko, vengia su juo bendrauti. Jie turi savo reikalų, gyvena savajame pasaulyje. Visoms vengimo pozicijoms

būdingas tėvų jausmų savo vaikui šaltumas. Atstumas, kuris atsiranda tarp tėvų ir vaiko, slepiamas tariamai rūpestinga globa.

Per daug saugojanti ir per daug reikalaujanti pozicija, anot M.Ziemskos (cit. pagal Bajoriūnas, 1994) yra paremta per didelė kontrolė. Čia pernelyg glaudžiai bendraujama su vaiku. Dėl to tėvai net mažai bendrauja su kitais žmonėmis. Tokia padėtis ypač būdinga tiems tėvams, kurie jaučia kaltę, kad vaiko ne per daug troško arba patys jau per seni jį auklėti. Ši pozicija būdinga motinai, kuri pagimdė pirmą ar vienintelį vaiką arba yra našlė ar palikta vyro. Toks auklėjimas apsunkina vaiko socializaciją ir savarankiškumo vystymąsi. Jis ilgai priklauso nuo tėvų, yra lepinamas. Tėvai perdėtai rūpinasi jo sveikata, dėl jo nuolat baiminamasi. Tokie vaikai esti ne tik ilgai priklausomi nuo tėvų, bet ir greitai maištauja, nutraukia juos varginančius santykius. Jie užauga egoistai ir tėvams atsidėjo abejingumu, panieka.

Panašius rezultatus gali duoti ir **per daug reikalaujanti pozicija**. Tai per didelio koncentravimosi į vaiką pozicijos atmaina. Ji būdinga tiems tėvams, kurie nori išugdyti savo vaiką pagal idealų modelį. Jie nesiskaito su jo realiais sugebėjimais ir galimybėmis, per griežtai jį baudžia ir neduoda jokios veikimo laisvės, bet kurios vaiko aktyvumo formos reguliuojamos ir koordinuojamos. Norima, kad jis pasiektų kuo geresnių rezultatų. Kai jam nepasiseka, jis kritikuojamas, smerkiamas. Vaikas dėl to pasidaro per daug nervingas ir dirglus arba atvirksčiai - prislopintas, linkęs į depresiją, jaučia baimę. Jį slegia tėvų autoritetas. Jis jaučiasi kaltas dėl to, kad yra "nevykėlis" arba sukyla jo agresyvumas ir priešinimasis. Tokie vaikai net nusižudo.

Kontrolė apibūdinama kaip perdėtas vaiko kasdieninės ir popamokinės veiklos reguliavimas, autokratinis tėvų sprendimų priėmimas, pernelyg didelis rūpinimasis ar net nurodymas vaikui, kaip galvoti ar jausti. Vaikas tampa visiškai priklausomas nuo tėvų (Bajoriūnas, 1994; Darling, 1999; Rupšienė, 2000 b; Wood, McLeod, Sigman, Hwang, Chu, 2003).

Tėvų ir kitų šeimos narių pozicija vaiko atžvilgiu ne visada yra vienoda, sunku nuspręsti, kuri tėvų pozicija jam yra naudingiausia, tačiau aišku viena, kad tėvai gali sušvelninti vienas kito pozicijas. Pavyzdžiui, motinos tolerantiškumas gali būti didesnis už tėvo griežtumą. Todėl ne visada tėvų pozicijų skirtumas yra neigiamas reiškinys. Tėvams auklėjant vaiką sutartinai, dažnai jų pozicijos išsilygina, laikomasi vidurines pozicijos, kompromisiškai ir nuosaikiai elgiamasi su vaikais.

K. Miškinis (2003) išskiria keletą tėvų nuostatų, ypač neigiamai veikiančių vaikų ugdymą:

Nihilizmas – pažiūra, atmetanti įprastas bendravimo normas, visko neigimas. Nihilistai nepasitiki kaimynais, bendradarbiais, valdžios atstovais, apskritai visais žmonėmis, su kuriais

susiduria. Tokioje šeimoje augdamas, vaikas išsiugdo įtarumą, nepasitikėjimą visais ir visur, nemoka palaikyti gerų tarpusavio santykių su kitais žmonėmis, yra linkęs konfliktuoti.

Hedonizmas. Hedonistai gyvena tik savo malonumams: jie yra lengvabūdiški, mėgsta paūžti, nerūpestingai atidėlioja spręstinus šeimos klausimus, ne itin domisi savo vaikų auklėjimu ir jų ateitimi. Tokiose šeimose vaikai dažniausiai būna silpnavaliai, linkę ne dirbti, bet daug pramogauti, į mokymąsi žiūri kaip į kančią, būtiną prievolę, trukdančią jiems linksmintis, ieškoti malonumų.

Avantiūrizmas. Kai kurie tėvai stengiasi bet kokiomis priemonėmis praturtėti, tvarkyti turtinius reikalus ir pan. Tokių šeimų vaikai taip pat yra linkę į avantiūrizmą, anksti pradeda domėtis materialiais dalykais, o ne mokymusi, vertina pergales, pasiektas įdedant kuo mažiau darbo ir laiko, nori labai ir greitai praturtėti nedirbdami.

Daiktybiškumas. Daugelio žmonių gyvenimo tikslu tampa brangūs daiktai, namai, mašinos. Vaikai auga gražiai aprengti, pavalgę, tačiau jiems trūksta dvasinės tėvų šilimos, auklėjimo.

Jėgos kultas. Kai šeimoje vertybėmis tampa tik jėga, stipresniojo teisumas, vaikai darosi priešgynūs ir pripažįsta tik fizinę jėgą. Jie užauga agresyvūs, linkę skriausti kitus, ypač silpnesnius.

Konformiškumas – nesąmoningas pasidavimas grupės įtakai, kitų nuomonei, elgesys sekant kitus ir neturint savo nuomonės. Konformistiškose šeimose tėvai neatsižvelgia į vaiko psichines savybes, bet auklėja jį „kaip girdėjo, kaip patarė kiti“ (tėvams kito nuomonė turi didesnę reikšmę negu realybė). Didelis konformizmas paprastai rodo menką tėvų išprusimą, nepakankamą intelektą, silpną charakterį, nepakantumą viskam, kas neatitinka tariamų nuostatų. Tokie tėvai nejaučia atsakomybės, jų nuomone, dėl nesėkmių kaltos sąlygos: valdžia, gatvė, mokykla ir visi kiti, tik ne jie patys.

Rigidiškumas. Rigidiški tėvai paprastai nepripažįsta kitų nuomonės, gyvena tik savo protu. Jiems svarbiausia apginti savo nuomonę, savąjį Aš („Bus kaip pasakiau ir viskas“). Tokie tėvai – dogmatikai, schemiškai suvokiantys įvairius pedagoginius faktus, nepakenčiantys savo asmens kritikos. Rigidiškumas dažnai būna nuolatinių vaidų dėl vaikų auklėjimo priežastis.

2.4. ŠEIMOS ĮTAKA VAIKŲ MOKYMUISI

Skirtingos tėvų auklėjimo pozicijos įtakoja ne tik vaiko santykį su savimi pačiu, su kitais žmonėmis, socialine aplinka, bet netiesiogiai ir jo mokymąsi. Tėvų įtaka sėkmingam vaikų mokymuisi priklauso nuo auklėjimo. Visi tėvai nori, kad jų vaikai sėkmingai mokytųsi mokykloje, daug pasiektų gyvenime, kad būtų pasitikintys savimi (Rimm, 1998).

Šeimoje vaikas užmezga pirmuosius socialinius ir emocinius kontaktus. Vaikas pamėgdžioja savo tėvus, stengiasi elgtis taip kaip jie, perima jų elgsenos modelius. Tėvų tarpusavio santykius jis suvokia kaip socialinių santykių normą, ir nuo to, ką vaikas matys ir patirs šeimoje, daug kas priklausys ir tolesniame jo gyvenime (Rupšienė, 2000 b).

Be to, šeimoje pradeda formotis mokymosi motyvacija, nuostatos mokymosi atžvilgiu, emociniai santykiai su mokymusi (Rupšienė, 20002). Todėl, visų pirma, tėvai turi nukreipti vaiką tinkama linkme, parodyti pavyzdį. Jie perduoda vaikams realistišką požiūrį į sėkmę. Vaikas turi matyti, kaip pasiekama tam tikrų tikslų ir ypač tai, kaip jų sėkmė priklauso nuo pastangų. Visi tėvai tikisi iš vaikų gerų mokymosi rezultatų, teigiamo požiūrio į mokymąsi ir konstruktyvaus elgesio. Tėvams reikia susitarti ir teikti vaikams aiškių ir pastovių paskatų. Rimm (1998) teigia, kad jei tėvai suderins savo požiūrius tokiais klausimais, kaip mokslo, mokymosi, mokyklos ir atsakomybės svarba, pagarba individualybei, būtinybė skirti kažkiek laiko laisvalaikiui ir pramogoms, padės sukurti teigiamą ir į sėkmę orientuotą atmosferą. Svarbiausia, kad vaikui netrūktų teigiamo dėmesio (Rimm, 1998; Juodaitytė, 2003).

Labai svarbu, kad tėvai teiktų pagalbą vaikui mokantis, rūpintųsi jo poilsiu sudarytų tinkamas sąlygas mokytis namuose, domėtųsi vaiko pasiekimais mokykloje, bendradarbiautų su mokykla. Kai tėvai nesirūpina vaikų mokslais, vaikai perima tėvų nuostatą į mokymąsi kaip į nereikšmingą veiklą (J. Vabalas – Gudaitis, 1983).

Vaikų nuostatoms mokytis, mokymosi motyvacijai įtakos turi ugdymo šeimoje modeliai ir juos atitinkantys auklėjimo stiliai. Autoriai pabrėžia, kad nepakankamai prižiūrimas ir nekontroliuojamas vaikas netenka tėvų išmintingo vadovavimo, patarimų, formuojasi savitą pasaulėžiūrą, vertybes, savitus elgsenos modelius, nes nesulaukia tėvų dėmesio, pagalbos ruošiant namų darbus. Tokiam vaikui labai lengva nenuieiti į mokyklą, nes namuose niekas to nepastebės. Esant tokioms aplinkybėms, vaikui per anksti paliekama laisvė apsispręsti. Ji yra žalinga vaikui, nes dar nėra susiformavusi tvirta mokinio pozicija. Taigi galima teigti, kad auklėjimo pozicija siejasi su vaiko mokymosi motyvacija. Nenoras mokytis gali atsirasti dar net nepradėjus mokytis, dėl to, kad toks neigiamas šeimos auklėjimo modelis nesuteikia vaikui tvirtos vertybinės orientacijos. Todėl vaikas turi apsispręsti, ar mokymasis jam yra vertybė, ar ne.

Pats sprendimas gali priklausyti nuo visiškai atsitiktinų dalykų, t.y. brolių, seserų, kaimynų draugų nuomonės ir patarimų. Jei tas požiūris yra neigiamas, vaikas taip pat ims nuvertinti mokyklą, formuosis neigiamos nuostatos jos atžvilgiu.

Tačiau per didelė kontrolė ir globa taip pat neigiamai veikia vaiko nuostatas mokymosi atžvilgiu. Toks tėvų elgsenos modelis neleidžia vaikui mokytis iš savo klaidų, riboja savarankiškumą. Vaikas ima priešintis savo tėvams. Gali būti ir taip, kad vaikas nuo pat mažens laikomas savotišku šeimos “dievaičiu”, atleidžiamas nuo įsipareigojimų, saugomas nuo sunkumų, per daug jam pataikaujama, jis siekia visada pirmauti, išsiskirti iš kitų. Mokykloje toks vaikas gali patirti šoką, kai juo niekas nesižavės, kai pasijus, kad jis nėra pranašesnis už kitus. Todėl toks vaikas greičiausiai praras norą eiti į mokyklą ir mokytis (Rupšienė, 2002).

Nors literatūroje yra minima, kad kraštutinės auklėjimo pozicijos tokios kaip kontrolė, atstūmimas ir kitos, yra susiję su vaikų mokymosi motyvacija, tyrimų, kurie giliau atskleistų šią ryšį, nėra. Būtų svarbu nustatyti, ar kokia nors auklėjamoji pozicija siejasi su aukšta vaikų mokymosi motyvacija, ar hiperglobojanti pozicija siejasi su vaikų baimės motyvais. Siekdami giliau panagrinėti šias problemas ir atlikome tyrimą.

3. TREČIŲ-KETVIRTŲ KLASIŲ MOKINIŲ MOKYMOSI MOTYVŲ IR MOKYMOSI MOTYVACIJOS LYGIO, BEI TĖVŲ AUKLĖJAMŲJŲ POZICIJŲ TYRIMAS

3.1. TYRIMO ORGANIZAVIMAS IR METODAI

Tiriamieji. Tyrime dalyvavo šešių, atsitiktine tvarka pasirinktų, Šiaulių miesto ir rajono mokyklų trečių ketvirtų klasių mokiniai (N=204) ir jų tėvai (N=204). Respondentų demografiniai duomenys pateikti lentelėse.

1 lentelė

Mokinių pasiskirstymas pagal lytį (N=204)

	N	%
Mergaitės	104	51.0
Berniukai	100	49.0

2 lentelė

Tėvų pasiskirstymas pagal lytį (N=204)

	N	%
Moterys	179	87.7
Vyrai	25	12.3

3 lentelė

Tėvų pasiskirstymas pagal šeimyninę padėtį (N=204)

	N	%
Ištekėjusi/vedęs	163	79.9
Išsiskyrusi/išsiskyres	38	18.6
Neužpildė	3	1.5

Tyrimo procedūra ir metodikos. Tyrimas buvo atliekamas su visa klase pamokų metu. Tyrėjas prisistatė ir respondentams apibūdino tyrimą. Mokiniam buvo išdalinta po dvi anketas (žr. 1-2priedus), t.y. pirmoji anketa skirta jiems, o antroji – jų tėvams (anketos buvo pažymėtos, t.y. susietos). Kadangi mokinių anketa sudarė kelias dalys, tai kiekviena iš jų prieš pildant buvo paaiškinama. Jei vaikams klausimai buvo neaiškūs, jie pakonsultuoti individualiai. Mokiniam užpildžius anketas, jos buvo surinktos iš karto, o tėvų užpildytos anketos – po keleto dienų. Iš viso buvo išdalinta 253 anketos mokiniams ir jų tėvams, tačiau iš tėvų sugrįžo tik 204. Todėl tyrimo analizėje vaikų, kurių tėvai anketų neužpildė, duomenys nebus naudojami.

Mokymosi motyvacija buvo tiriama taikant E.P.Zambacevičienės ir D.Janulytės (1998) mokymosi motyvacijos anketą, adaptuotą Lietuvos pradinį klasių moksleiviams (Pileckaitė-Markovienė, 2001). Anketa sudarė 12 teiginių – mokymosi paskatų (motyvų). Mokiniai buvo prašomi kiekvieną paskatą įvertinti balais pagal svarbą: labai svarbią paskatą – 5 balais, svarbią – 4 balais, vidutiniškai svarbią – 3 balais, mažai svarbią – 2 balais, visai nesvarbią – 1 balu. Analizuojant šia metodika gautus duomenis, motyvai buvo suskirstyti į tris grupes: socialinio pripažinimo, vidinius mokymosi ir neigiamos stimuliacijos (bausmės) motyvus (Pileckaitė-Markovienė, 2001).

Mokinių mokymosi motyvacijos lygis tirtas O. P. Jelisejevo (Елисеев, 2000) mokinių mokymosi motyvacijos anketa, kurią sudarė 10 klausimų. Mokiniai turėjo pažymėti priimtinausią atsakymo variantą. Už kiekvieną pirmąjį atsakymą duodami 3 balai, už antrąjį – 1, už trečią – 0 balų. Kuo daugiau balų mokinys surinko, tuo aukštesnė jo mokymosi motyvacija. Pagal tai išskiriami penki mokymosi motyvacijos lygiai: 1) 25 – 30 balų – suformuotas požiūris į save kaip į mokinį, aukštas mokymosi aktyvumas, 2) 20 – 24 balai - suformuotas požiūris į save kaip į mokinį, 3) 15 – 19 balų – teigiamas santykis su mokykla, bet mokykla traukia labiau ne mokslo sritimi, 4) 10 – 14 balų - nesuformuotas požiūris į save kaip į mokinį, 5) mažiau nei 10 balų – neigiamas požiūris į mokyklą ir į mokymąsi.

Tėvų apklausoje taikyta “Tėvų požiūrio į vaiką tyrimo metodika” (Немов, 2000; Zambacevičienė, 2001). Tėvų požiūris suprantamas kaip sistema suaugusio žmogaus skirtingo pobūdžio jausmų ir poelgių vaiko atžvilgiu. Psichologiniu požiūriu tėvų požiūris – tai socialinė pedagoginė orientacija vaiko atžvilgiu, apimanti racionalų, emocinį ir elgsenos komponentus. Visi jie įvertinami klausimyno pagalba (iš viso 61 klausimas-teiginys). Tėvai turėjo pažymėti savo sutikimą/nesutikimą su teiginiais. Visi teiginiai sudaro penkias skales, kurios reiškia vieną ar kitą tėvų požiūrio į vaiką aspektą – auklėjamąją poziciją. Pirmoji skalė - **vaiko priėmimas – atstūmimas** (3, 5, 6, 8, 10, 12, 14, 15, 16, 18, 20, 23, 24, 26, 27, 29, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 51, 52, 53, 55, 56, 60 teiginiai) matuoja bendrą emocinį teigiamą (priėmimą) arba emocinį neigiamą (atstūmimą) santykį su vaiku. **Kooperacijos** (21, 25, 31, 33, 34, 35, 36 teiginiai) skalė reiškia suaugusiojo siekimą bendradarbiauti su vaiku, nuoširdų susidomėjimą ir dalyvavimą vaiko reikaluose. Kita **simbiozės** skalė (1, 4, 7, 28, 32, 41, 58 teiginiai). Šios skalės klausimai orientuoti į tai, kad būtų galima išsiaiškinti, ar suaugęs siekia vienybės su vaiku, ar, priešingai, stengiasi išlaikyti psichologinį atstumą tarp savęs ir vaiko. Tai savitas vaiko ir suaugusio kontaktavimas. **Kontrolė** (2, 19, 30, 48, 50, 57, 59 teiginiai) skalė charakterizuoja tai, kaip suaugęs kontroliuoja vaiko elgesį, kiek jie demokratiškai ar autoritariškai santykiuose su vaiku. Paskutinioji skalė **-požiūris į vaiko nesėkmes** (9, 11, 13, 17, 22, 54, 61 teiginiai) parodo, kaip suaugęs žiūri į vaiko sugebėjimus, į jo privalumus ir trūkumus, pasiekimus ir nesėkmes.

Už kiekviena atsakymą “sutinku” tiriamasis gauna 1 balą, o už atsakymą “nesutinku” – 0 balų. Aukšti balai liudija apie ryškiai išreikštą tėvų požiūrio formą, o žemi balai – apie tai, kad jie palyginti silpnai išreikšti. Tačiau konkrečiau, gautų duomenų įvertinimas ir interpretacija daroma tokiu būdu:

Aukšti “*priėmimo – atstūmimo*” skalės balai – **nuo 24 iki 33** – reiškia, kad tiriamajam būdingas išreikštas teigiamas požiūris į vaiką. Šiuo atveju suaugęs priima vaiką tokį, koks jis yra, gerbia ir pripažįsta jo individualumą, pritaria jo interesams, palaiko planus, praleidžia su juo pakankamai daug laiko ir dėl to nesigaili. Žemi šios skalės balai – **nuo 0 iki 8** – kalba apie tai, kad suaugęs patiria tik neigiamus jausmus santykyje su vaiku: susierzinimą, pyktį, nepasitenkinimą, kartais net neapykantą. Toks suaugęs vaiką laiko nevykėliu, netiki jo ateitimi, žemai vertina jo sugebėjimus ir neretai savo požiūriu niekina vaiką. Suprantama, kad turintis tokį polinkį suaugęs negali būti geru pedagogu.

Aukšti “*kooperacijos*” skalės balai – **7 – 8 balai** – yra požymis, kad suaugęs rodo nuoširdų interesą į tai, kas domina vaiką, aukštai vertina vaiko sugebėjimus, skatina vaiko savarankiškumą ir iniciatyvą, stengiasi būti su juo lygiu. Žemi šios skalės balai – **1 – 2 balai** – kalba apie tai, kad suaugęs vaiko atžvilgiu elgiasi priešingu būdu ir negali pretenduoti į gero pedagogo rolę.

Aukšti skalės “*simbiozė*” balai – **6 – 7 balai** – jų pakanka tam, kad būtų galima daryti išvadą apie tai, kad suaugęs žmogus nesudaro psichologinio atstumo tarp savęs ir vaiko, stengiasi visada būti arčiau jo, patenkinti pagrindinius protingus jo poreikius, apsaugoti nuo nemalonumų. Žemi šios skalės balai – **1 – 2 balai** – yra požymis to, kad suaugęs, priešingai, sudaro žymų psichologinį atstumą tarp savęs ir vaiko, mažai juo rūpinasi. Vargu ar toks suaugęs gali būti geru vaiko mokytoju ir auklėtoju.

Aukšti “*kontrolės*” skalės balai – **6 – 7 balai** – kalba apie tai, kad suaugęs žmogus elgiasi per daug autoritariškai vaiko atžvilgiu, reikalaujamas iš jo besąlygiško paklusnumo ir duodamas jam griežtus disciplinos rėmus. Jis beveik visur perša savo valią. Toks suaugęs žmogus toli gražu ne visada gali būti naudingas vaikams, kaip auklėtojas. Žemi balai tai pačiai skalei – **1 – 2 balai** – priešingai, liudija apie tai, kad kontrolės vaiko veiksmams iš suaugusiojo žmogaus pusės praktiškai nėra. Tai gali būti nelabai gerai vaiko mokymui ir auklėjimui. Geriausias variantas suaugusio žmogaus pedagoginių sugebėjimų įvertinimui šia skale yra vidutiniai balai – **nuo 3 iki 5**.

Aukšti “*požiūrio į vaiko nesėkmes*” skalės balai – **7 – 8 balai** – yra požymis to, kad suaugęs žmogus vaiką laiko mažu nevykėliu ir žiūri į jį kaip į nemąstančią būtybę. Vaiko interesai, pomėgiai, mintys ir jausmai suaugusiam žmogui atrodo nereikšmingi, ir jis ignoruoja juos. Vargu ar toks suaugęs gali tapti geru vaiko mokytoju ir auklėtoju. Žemi šios skalės balai –

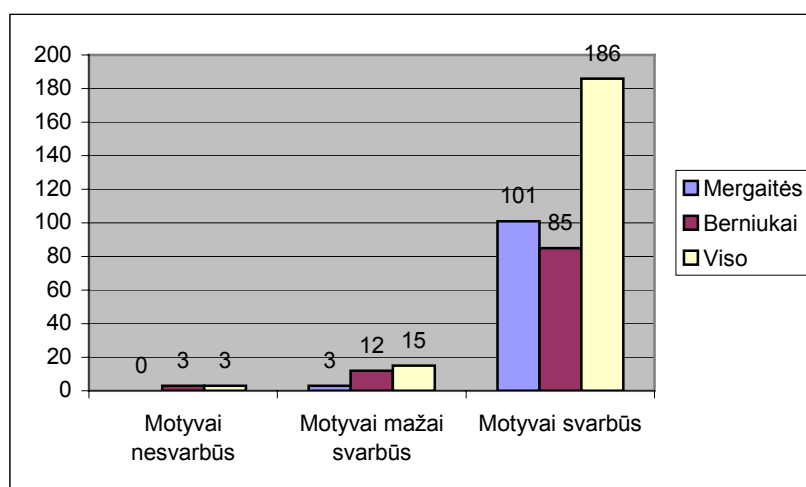
1 – 2 *balai*, priešingai, liudija apie tai, kad vaiko nesėkmės suaugęs laiko atsitiktinėmis ir tiki juo. Toks suaugęs, greičiausiai, taps neblogu mokytoju ir auklėtoju.

Statistinė duomenų analizė atlikta kompiuterine programa SPSS.

3.2. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ

Mokinių mokymosi motyvų tyrimas. Tyrimo pradžioje norėjome išsiaiškinti, kiek ir kokie mokymosi motyvai, bei jų grupės yra svarbūs respondentams ir ar yra statistiškai reikšmingų skirtumų tarp berniukų ir mergaičių mokymosi motyvų.

Kai kurie mokslininkai (Альферов, 2000; Ильин, 2002 ir kt.) teigia, kad pažinimo interesai pradinukų mokymuisi neturi labai didelės reikšmės. Jų nuomone vaikams svarbus pripažinimas, prestižas. Tyrimo rezultatai patvirtina (žr. 3 pav.), kad socialinio pripažinimo motyvai yra svarbūs didžiajai daugumai apklaustųjų (N=186). Lyginant pagal vaikų lytį, ši motyvų grupė yra svarbi 101 mergaitei ir 85 berniukams. Taigi mergaitės labiau nori būti pripažintos, nei berniukai.

3 pav. Socialinio pripažinimo motyvų pasiskirstymas pagal svarbą

Socialinio pripažinimo motyvus, kaip mažai svarbius nurodė daugiau berniukų (N=12), nei mergaičių (N=3), o kaip nesvarbius tik 3 berniukai.

Mus tai pat domino ir tai, kurie iš socialinio pripažinimo motyvų yra svarbiausi ir ar yra skirtumai tarp mergaičių ir berniukų (duomenys pateikti 4 lentelėje).

Socialinio pripažinimo motyvų palyginimas mergaičių ir berniukų grupėse

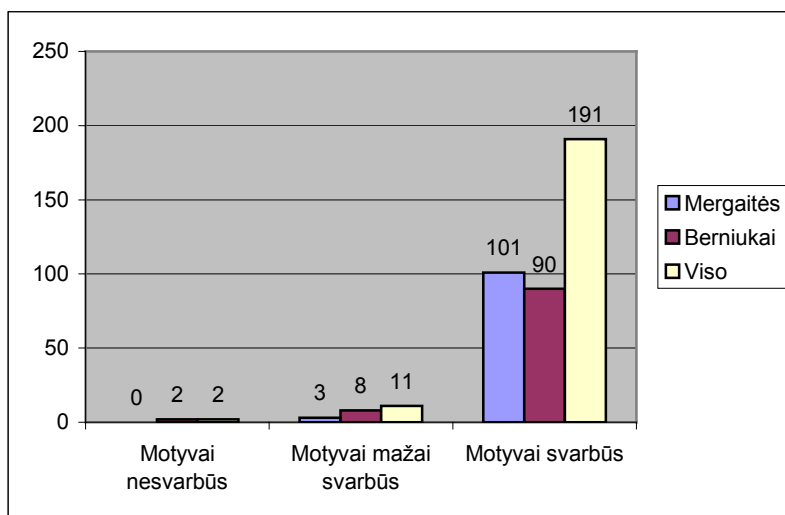
	Lytis	N	$\bar{x}$	σ	t	df	p
Socialinio pripažinimo motyvai	Mergaitė	104	2.9712	0.16818	3.106	124.336	0.002
	Berniukas	100	2.8200	0.45793			
Noriu tinkamai bendrauti su tėvais, draugais, mokytojais	Mergaitė	104	4.83	0.428	2.592	144.440	0.011
	Berniukas	100	4.58	0.855			
Noriu būti pirmūnu	Mergaitė	104	4.45	0.762	2.566	170.880	0.011
	Berniukas	100	4.10	1.150			
Malonu sulaukti pagyrimo	Mergaitė	104	4.77	0.526	2.237	165.905	0.027
	Berniukas	100	4.55	0.833			
Noriu būti draugų mėgstamas	Mergaitė	104	4.57	0.734	2.391	180.050	0.018
	Berniukas	100	4.27	1.014			
Stengiuosi išvengti draugų kritikos	Mergaitė	104	4.25	0.867	2.151	173.532	0.033
	Berniukas	100	3.92	1.277			

Tiek mergaitėms, tiek berniukams svarbiausias yra noro tinkamai bendrauti su tėvais, draugais ir mokytojais motyvas (mergaičių $\bar{x}=4.83$, $\sigma=0.428$; berniukų $\bar{x}=4.58$, $\sigma=0.855$), mažiau svarbus malonumo sulaukti pagyrimo motyvas (mergaičių $\bar{x}=4.77$, $\sigma=0.526$; berniukų $\bar{x}=4.55$, $\sigma=0.833$). Mažiausiai svarbus yra stengimosi išvengti draugų kritikos motyvas (mergaičių $\bar{x}=4.25$, $\sigma=0.867$; berniukų $\bar{x}=3.92$, $\sigma=1.277$).

Taigi gauti rezultatai patvirtina mokslininkų nuomonę, kad šiame amžiuje (3-4 klasėje) vaikai nori atitikti kitų lūkesčius, nori, kad kiti apie juos gerai galvotų, ir kad jie patys apie save gerai galvotų. Vaikai ne tik domisi, kaip žmonės su jais elgiasi, bet ir nori gerų tarpusavio santykių su kitais, o ypač su bendraamžiais (Pileckaitė-Markovienė, Nasvytienė, Bumblytė, 2004).

Lyginant berniukus ir mergaites nustatyta, jog egzistuoja statistiškai reikšmingi skirtumai. Mergaitėms socialinio pripažinimo motyvų grupė yra svarbesnė nei berniukams ($t=3.106$, $p=0.002$), pagal B.Bitiną (1998) šis skirtumas yra esminis. Visi 5 socialinio pripažinimo motyvai taip pat yra svarbesni mergaitėms, negu berniukams ($2.151 < t < 2.592$, $0.011 < p < 0.033$). Pagal B.Bitiną (1998) šie skirtumai yra reikšmingi.

Tiriant vidinių mokymosi motyvų grupę nustatyta, kad jie taip pat yra svarbūs daugumai tirtųjų mokinių (N=191) (žr. 4 pav.). Kaip svarbius šiuos motyvus pažymėjo daugiau mergaičių (N=101) nei berniukų (N=90). Skirtumas (žr. 5 lent.) tarp berniukų ir mergaičių vidinių mokymosi motyvų taip pat yra statistiškai reikšmingas ($t=2.184$, $p=0.031$).

4 pav. Vidinių mokymosi motyvų pasiskirstymas pagal svarbą

5 lentelė

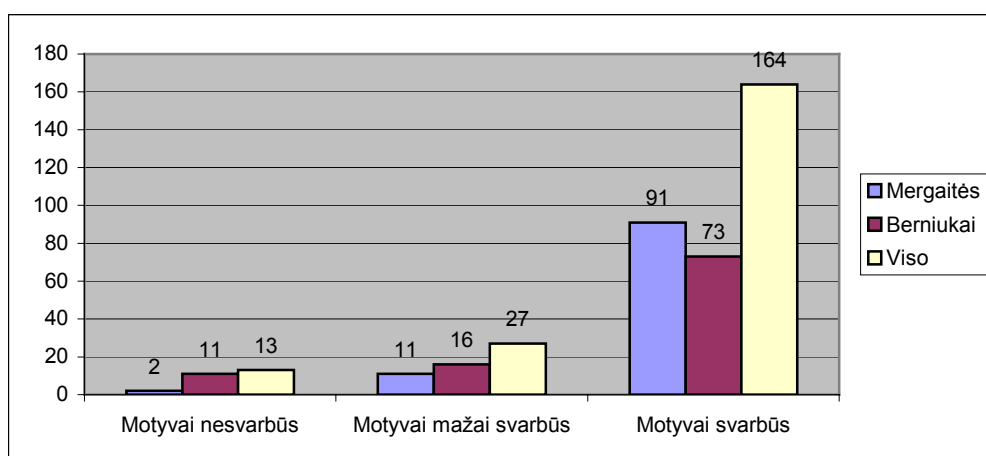
Vidinių mokymosi motyvų palyginimas mergaičių ir berniukų grupėse

	Lytis	N	$\bar{x}$	σ	t	df	p
Vidiniai mokymosi motyvai	Mergaitė	104	2.9712	0.16818	2.184	134.579	0.031
	Berniukas	100	2.8800	0.38350			
Noriu užaugęs gerai dirbti	Mergaitė	104	4.89	0.339	2.376	141.692	0.019
	Berniukas	100	4.71	0.701			
Noriu sugebėti įveikti iškilusius sunkumus	Mergaitė	104	4.57	0.553	0.190	184.478	0.849
	Berniukas	100	4.55	0.730			
Patinka sužinoti ką nors nauja	Mergaitė	104	4.52	0.710	1.811	192.835	0.072
	Berniukas	100	4.32	0.851			
Mokytis - mano pareiga	Mergaitė	104	4.70	0.736	2.600	190.295	0.010
	Berniukas	100	4.40	0.910			
Noriu toliau mokytis	Mergaitė	104	4.78	0.521	3.608	146.695	.000
	Berniukas	100	3.92	1.277			

Analizuodami skirtingus vidinius mokymosi motyvus pastebėjome, kad ir mergaitėms, ir berniukams svarbiausias yra noras užaugus gerai dirbti (mergaičių $\bar{x}=4.89$, $\sigma=0.339$; berniukų $\bar{x}=4.71$, $\sigma=0.701$). Gauti rezultatai atitinka mokslininkų nuomonę, kad šiame amžiaus tarpsnyje vaiko asmenybės struktūra jau pakankamai suformuota, sustiprėja atsakomybės už save pojūtis. Vaikas įsivaizduoja, ko norėtų ateityje (Pileckaitė-Markovienė, Nasvytienė, Bumblytė, 2004). Ильин (2002) teigia, kad daugėja 8-10 metų vaikų, kurie savo mokymąsi motyvuoja pareigos jausmu, tačiau mažėja vaikų, kuriems mokytis yra įdomu. Mūsų tirtų vaikų požiūris taip pat panašus: mergaitėms už norą užaugus gerai dirbti mažiau svarbūs yra noro toliau mokytis ($\bar{x}=4.78$, $\sigma=0.521$) ir mokymosi, kaip pareigos motyvas ($\bar{x}=4.70$, $\sigma=0.736$), o berniukams noro įveikti iškilusius sunkumus motyvas ($\bar{x}=4.57$, $\sigma=0.553$). Mažiausiai mergaitėms patinka sužinoti ką nors nauja ($\bar{x}=4.52$, $\sigma=0.710$), o berniukams nesvarbiausias yra noro toliau mokytis motyvas ($\bar{x}=3.92$, $\sigma=1.277$).

Taip pat nustatėme 3 statistiškai reikšmingus skirtumus. Mergaitėms labiau nei berniukams yra svarbesnis noras užaugus gerai dirbti ($t=2.376$, $p=0.019$). Taip pat jos labiau nei berniukai galvoja, jog mokymasis yra jų pareiga ($t=2.600$, $p=0.010$) (pagal B.Bitiną (1998) šis skirtumas yra esminis). Labai ryškus skirtumas (Bitinas, 1998) yra tarp mergaičių ir berniukų noro toliau mokytis ($t=3.608$, $p=0.000$).

Tyrėme ir vaikų neigiamos stimuliacijos (bausmės) motyvus. Iš 5 paveikslo matyti, kad ir jie yra labiau svarbesni mergaitėms ($N=91$) negu berniukams ($N=73$), o iš viso 164 vaikams. Visiškai nesvarbūs bausmės motyvai yra 13 vaikų.

5 pav. Neigiamos stimuliacijos (bausmės) motyvų pasiskirstymas pagal svarbą

Tyrimo rezultatai rodo, kad neigiamos stimuliacijos motyvų grupė yra svarbesnė (žr. 6 lent.) mergaitėms nei berniukams ($t=3.001$, $p=0.003$) ir šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ir esminis.

6 lentelė

Neigiamos stimuliacijos motyvų palyginimas mergaičių ir berniukų grupėse

	Lytis	N	$\bar{x}$	σ	t	df	p
Neigiamos stimuliacijos motyvai	Mergaitė	104	2.8558	0.40430	3.001	160.210	0.003
	Berniukas	100	2.6200	0.67838			
Stengiuosi išvengti tėvėlių bausmių	Mergaitė	104	4.43	0.943	2.514	187.103	0.013
	Berniukas	100	4.05	1.209			
Stengiuosi išvengti mokytojos pastabų	Mergaitė	104	4.62	.851	3.126	172.002	0.002
	Berniukas	100	4.14	1.271			

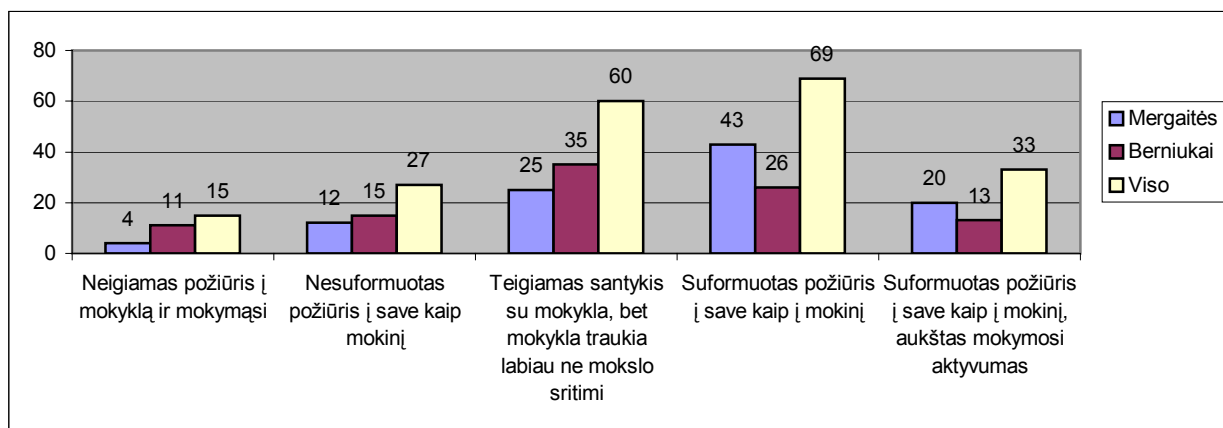
Tiek berniukams, tiek mergaitėms svarbus stengimosi išvengti mokytojos pastabų motyvas (berniukų $\bar{x}=4.14$, $\sigma=1.271$; mergaičių $\bar{x}=4.62$, $\sigma=0.851$), tik mergaitėms jis yra svarbesnis nei berniukams, o šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ir esminis ($t=3.126$, $p=0.002$). Tarp mergaičių ir berniukų stengimosi išvengti tėvėlių bausmių motyvų taip pat yra statistiškai reikšmingas skirtumas ($t=2.514$, $p=0.013$).

Kadangi visuomenėje mokslas yra vertybė, už gerą mokymąsi ir pasiekimus vaikai yra paskatinami, o tie, kuriems nesiseka, dažnai yra kritikuojami, todėl vaikams ir yra būdingi neigiamos stimuliacijos motyvai. Pradinukai tėvų ir mokytojų pastabas sieja su bausme. Literatūroje nurodoma (Ильин, 2002), kad reikšmingiausias neigiamas motyvas šio amžiaus vaikams ir yra noras išvengti bausmės. Kaip teigia M. Pileckaitė-Markovienė (2001), mokiniai turi jausti tam tikrą nerimą, kad būtų motyvuoti mokytis, tačiau nerimas lygis neturi būti labai aukštas. Jei vaikai jaus per didelę baime, tai neigiamai veiks jų mąstymą, jie praras norą mokytis (Ильин, 2002).

Mokinių mokymosi motyvacijos lygio tyrimas. O. P. Jelisejevo (Елисеев, 2000) mokinių mokymosi motyvacijos anketa siekė išsiaiškinti tiriamųjų mokymosi motyvacijos lygį. Iš 6 paveikslų matyti, kad suformuotas požiūris į save kaip į mokinį, aukštas mokymosi aktyvumas būdingas tik 33 vaikams. Mergaitės ($N=20$), labiau nei berniukai ($N=13$) pasižymi aukšta mokymosi motyvacija. daugumos ($N=69$) respondentų požiūris į save kaip į mokinį yra suformuotas, tačiau jis labiau būdingas mergaitėms ($N=43$), nei berniukams ($N=26$). Kiek

mažiau tiriamųjų (N=60) su mokykla sieja teigiamas santykis, tačiau ji traukia labiau ne mokslo sritimi. Šis mokymosi motyvacijos lygis būdingesnis berniukams (N=35). Žema mokymosi motyvacija, t.y. nesuformuotas požiūris į save kaip į mokinį, arba neigiamas požiūris į mokyklą ir mokymąsi būdingas net 43 vaikams, tačiau labiau žemesne mokymosi motyvacija pasižymi berniukai.

6 pav. Mokymosi motyvacijos lygių pasiskirstymas

Apibendrinus gautus duomenis matyti (žr. 7 lent.), kad mergaičių ($\bar{x}=3.605$, $\sigma=1.046$) mokymosi motyvacijos lygis yra aukštesnis nei berniukų ($\bar{x}=3.150$, $\sigma=1.166$), o skirtumas tarp mergaičių ir berniukų motyvacijos lygio yra statistiškai reikšmingas ir esminis ($t=2.933$, $p=0.004$).

7 lentelė

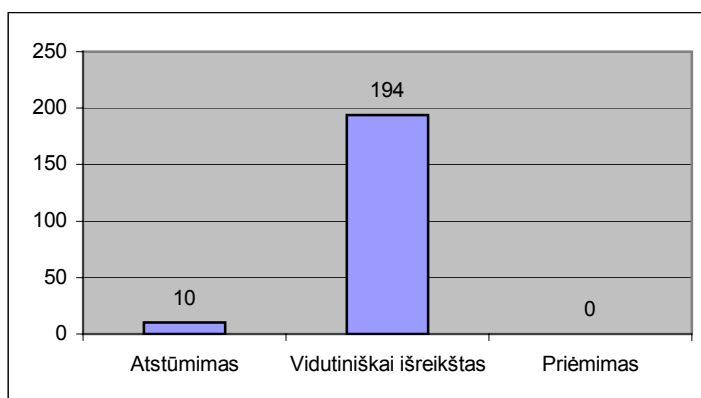
Mokymosi motyvacijos lygio palyginimas mergaičių ir berniukų grupėse

	Lytis	N	$\bar{x}$	σ	t	df	p
Mokymosi motyvacijos lygis	Mergaitė	104	3.605	1.046	2.933	197.711	0.004
	Berniukas	100	3.150	1.166			

Literatūroje nurodoma, kad mokinių požiūris į save kaip į mokinį susiformuoja per pirmuosius ar dvejus mokymosi metus. Tačiau mūsų gauti rezultatai rodo, kad tik maždaug pusė tirtųjų mokinių yra susiformavę šį požiūrį. Kadangi šiame amžiaus tarpsnyje vaikams yra labai svarbus bendravimas su bendraamžiais, manytume, jog vaikus mokykla traukia jei ne mokslo sritimi, tai tuo, kad čia jie gali susitikti su savo draugais. O tie vaikai, kurių nesuformuotas požiūris į save kaip į mokinį arba su mokykla santykis yra neigiamas, manytume, mokosi ir eina į mokyklą dėl to, kad liepia tėvai.

Tėvų auklėjamųjų pozicijų tyrimas. Apklausdami tėvus, norėjome išsiaiškinti, kokios vaikų auklėjamosios pozicijos būdingos ir koks jų išreikštumo lygis tiriamųjų šeimose.

Nei vienas iš apklaustųjų tėvų nepasižymi pernelyg teigiamu santykiu su vaiku – priėmimu (žr. 7 pav.). Didžiosios daugumos (N=194) tėvų ši auklėjamoji pozicija yra vidutiniškai išreikšta, tačiau vis dėlto net 10 tėvų būdingas neigiamas emocinis santykis su vaiku (atstūmimas).

7 pav. Tėvų pasiskirstymas pagal vaiko priėmimo-atstūmimo pozicijos lygius

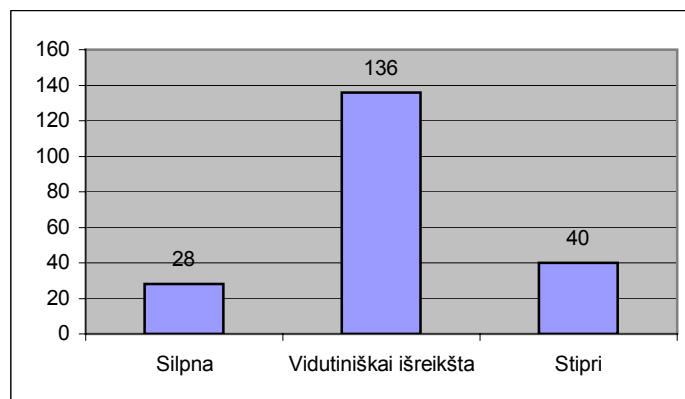
Manytume, jog yra normalu, kad vaiko priėmimo- atstūmimo pozicija beveik visų apklaustųjų tėvų yra išreikšta vidutiniškai. Tokie tėvai nei per daug lepina vaiką, nei niekina jį. Vaikai, kurių tėvams būdinga atstūmimo pozicija, yra nepakankamai prižiūrėti, jiems gali trūkti dėmesio. Kai priėmimas yra pernelyg stipriai išreikštas, vaikas šeimoje gali būti tarsi “dievaitis”. Kai nuo mažens žavimasi vaiku, apie jį kalbama, giriamasi, susiformuoja vaiko noras visada pirmauti, troškimas išsiskirti iš kitų. Mokykloje jis gali atrodyti kaip ir visi, niekuo nepranašesnis už kitus, tuomet iškils grėsmė vaiko savigarbai ir mokymosi motyvacijai (Rupšienė, 2000 b).

Tyrėme ir tai, kaip suaugusieji reiškia siekimą bendradarbiauti su vaiku, ar rodo nuoširdų susidomėjimą ir dalyvavimą vaiko reikaluose. 8 paveiksle pavaizduota, kokie kooperacijos lygiai būdingi respondentams. Vėlgi didžiajai daugumai tėvelių (N=168) būdingas vidutinis kooperacijos lygis, t.y. kooperacija nėra kraštutinė. Per aukštas kooperacijos su savo vaiku lygis būdingas 34 tėvams. Šie tėvai, panašiai, kaip ir tie, kurių vaiko priėmimas yra stipriai išreikštas, gali išsiauklėti vaiką, kuris trokš visur pirmauti, rodys per didelę iniciatyvą. O žemas kooperacijos lygis reiškia tai, kad tėvai nesistengia rūpintis vaiku, nesuteikia pagalbos ruošiant namų darbus, palieka likimo valiai. Toks vaikas savarankiškai gali “apsispręsti” ar jam iš viso verta mokytis (Rupšienė, 2000 b). Mūsų tirtų tėvų, kurių kooperacijos su vaiku lygis yra žemas buvo 2.

8 pav. Tėvų pasiskirstymas pagal kooperacijos lygius

Norėjome sužinoti ir tai, ar daug tėvų būdinga kraštutinė simbiotinė pozicija, kuri parodo, koks psichologinis atstumas yra tarp tėvų ir vaiko. Šios auklėjamosios pozicijos lygių pasiskirstymo tiriamųjų šeimose duomenys pateikti 9 paveiksle.

9 pav. Tėvų pasiskirstymas pagal simbiozės lygius

Kaip matome, vidutinis simbiozės lygis būdingas daugeliui tėvų (N=136). 40 tėvų simbiozė su savo vaiku yra stipri, todėl tikėtina, kad šie tėvai stengsis apsaugoti vaiką nuo bet kokių sunkumų, nepalikdami galimybės susitvarkyti vaikui pačiam. 28 tėvų simbiozė su vaiku silpna t.y. jie laikosi psichologinio atstumo tarp savęs ir vaiko, mažai juo rūpinasi. E.Zambacevičienė (2001) taikiusi šią metodiką savo tyrime, pasiūlė simbiotinę tėvų poziciją pavadinti perdėta globa arba hipergloba.

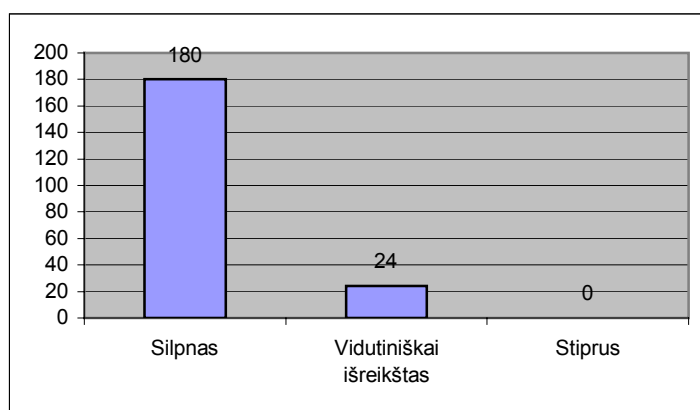
Taip pat buvo įdomu sužinoti, ar tiriamieji pasižymi didele vaiko kontrole. Ši auklėjamoji pozicija charakterizuoja tai, kaip suaugęs kontroliuoja vaiko elgesį, kiek jis demokratiškas ar autoritariškas vaiko atžvilgiu (žr. 10 pav.).

10 pav. Tėvų pasiskirstymas pagal kontrolės lygius

Kaip matyti iš gautų duomenų, daugumai apklaustų tėvų (N=122) būdinga vidutinė t.y. saikinga kontrolė. Nemažai tėvų (N=54) stipriai kontroliuoja savo vaikus. Gali būti, kad šie tėvai pernelyg rūpinasi vaikų veikla, reguliuoja, kaip jam elgtis, nepalieka nei trupučio laisvės, todėl tokie vaikai praranda pasitikėjimą savo jėgomis, pradeda bijoti savo tėvų, gali susilpnėti noras mokytis. 28 tiriamiesiems būdinga silpna kontrolė. Šių tėvų autoritetas vaikų akyse krenta, kadangi tėvai nesugeba arba nesistengia išaiškinti galimų elgesio ribų, nesuteikia vaikui tvirtų vertybinių orientacijų. Turintis pernelyg daug laisvės vaikas priims tokius sprendimus, kurie jam atrodo tinkamiausi (Rupšienė, 2000 b).

Paskutinioji mūsų tirta pozicija - požiūris į vaiko nesėkmes. Ši skalė parodo, kaip suaugę žiūri į vaiko sugebėjimus, į jo privalumus ir trūkumus, pasiekimus ir nesėkmes. Jos lygių pasiskirstymas tiriamųjų šeimose pateiktas 11 paveiksle.

11 pav. Tėvų pasiskirstymas pagal požiūrį į vaiko nesėkmes

Nei vienas iš tėvų nelaiko savo vaiko nevykėliu, neignoruoja jo. Kaip ir visų aptartų tėvų pozicijų, taip ir šios, normalu yra vidutiniškai išreikštas požiūris, tačiau tik 24 tėvai vaiko

nesėkmės vertina šiek tiek kritiškai. O dauguma tėvų (N=180) savo vaikų nesėkmės laiko atsitiktinėmis, nors atsitiktinumams reikšmės reikėtų teikti mažiau.

Taip pat norėjome sužinoti, ar yra skirtumų tarp tėvų auklėjamųjų pozicijų, tačiau statistiškai reikšmingų skirtumų pagal tėvų lytį, išsilavinimą ir šeimyninę padėtį nustatyta nebuvo.

Vaikų mokymosi motyvacijos ir motyvų ryšio su tėvų auklėjamosiomis pozicijomis tyrimas

Buvo atlikta mokymosi motyvų grupių interkoreliacinė analizė, kuri parodė, kad visos trys motyvų grupės koreliuoja tarpusavyje (žr. 8 lent.) ir visi šie ryšiai yra statistiškai reikšmingi.

8 lentelė

Mokinių mokymosi motyvų grupių interkoreliacijos

		Socialinio pripažinimo motyvai	Vidiniai mokymosi motyvai	Neigiamos stimuliacijos motyvai
Socialinio pripažinimo motyvai	r	1	0.448(**)	0.361(**)
	p	.	0.000	0.000
Vidiniai mokymosi motyvai	r	0.489(***)	1	0.208(**)
	p		.	0.003
Neigiamos stimuliacijos motyvai	r	0.404(***)	0.307(***)	1
	p			.

Pilkame fone pateikti M. Pileckaitės-Markovienės (2001) atlikto tyrimo rezultatai.

* koreliacija reikšminga, kai $p < 0.05$ (dvipusis tikrinimas)

** koreliacija reikšminga, kai $p < 0.01$ (dvipusis tikrinimas)

*** koreliacija reikšminga, kai $p < 0.001$

Labiausiai koreliuoja vidiniai mokymosi motyvai su socialinio pripažinimo motyvais ($r=0.448$, $p=0.000$). Remiantis B.Bitinu (1998), toks ryšys yra esminis. Silpnas ryšys yra tarp neigiamos stimuliacijos ir socialinio pripažinimo motyvų ($r=0.361$, $p=0.000$), o dar silpnesnis ($r=0.208$, $p=0.003$) tarp neigiamos stimuliacijos ir vidinių mokymosi motyvų. Lentelėje taip pat pateikėme ir M. Pileckaitės-Markovienės (2001) atlikto tyrimo rezultatus. Kaip matyti jie nuo mūsų gautų rezultatų skiriasi nedaug. Kadangi visos trys motyvų grupės tarpusavyje koreliuoja, viena kitai neprieštaruoja, jos sudaro vientisą mokymosi motyvacijos struktūrą, kurioje galima išskirti dominuojantį mokymosi motyvą (Pileckaitė-Markovienė, 2001).

Taip pat buvo atlikta ir tėvų auklėjamųjų pozicijų interkoreliacinė analizė, kurios duomenys pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė

Tėvų auklėjamųjų pozicijų interkoreliacijos

		Vaiko priėmimas - atstūmimas	Kooperacija	Simbiozė	Kontrolė	Požiūris į vaiko nesėkmes
Vaiko priėmimas - atstūmimas	r	1	0.150(*)	0.181(**)	0.047	0.012
	p	.	0.033	0.009	0.508	0.860
Kooperacija	r	0.150(*)	1	0.156(*)	0.140(*)	0.126
	p	0.033	.	0.026	0.046	0.072
Simbiozė	r	0.181(**)	0.156(*)	1	0.268(**)	-0.011
	p	0.009	0.026	.	0.000	0.877
Kontrolė	r	0.047	0.140(*)	0.268(**)	1	0.195(**)
	p	0.508	0.046	0.000	.	0.005
Požiūris į vaiko nesėkmes	r	0.012	0.126	-0.011	0.195(**)	1
	p	0.860	0.072	0.877	0.005	.

* koreliacija reikšminga, kai $p < 0.05$ (dvipusis tikrinimas)

** koreliacija reikšminga, kai $p < 0.01$ (dvipusis tikrinimas)

Buvo nustatyta, jog stipriausias statistiškai reikšmingas ryšys yra tarp simbiozės ir kontrolės ($r=0.268$, $p=0.000$), nors pagal B.Bitiną (1998) toks ryšys yra silpnas. Tai reiškia, kad stiprėjant kontrolei, stiprėja ir simbiozė, nors remiantis moksline literatūra šis ryšys turėtų būti atvirkštinis. Labai silpnas ryšys yra tarp požiūrio į vaiko nesėkmes ir kontrolės ($r=0.195$, $p=0.005$). Jis parodo, kad kuo labiau tėvai kontroliuoja vaiką, tuo kritiškiau vertina jį, jo pomėgius, interesus. Simbiozė dar turi labai silpną statistiškai reikšmingą ryšį su vaiko priėmimo- atstūmimo auklėjamąja pozicija ($r=0.181$, $p=0.009$) ir su kooperacija ($r=0.156$, $p=0.026$). Vadinas, kad esant stipresnei simbiozei stiprėja ir vaiko priėmimas, ir kooperacija su vaiku. Manytume, kad jei tėvams būtų būdingos šios visos trys kraštutinės teigiamos auklėjamosios pozicijos, vaikas būtų pernelyg užgožtas tėvų dėmesiu, pagalba, poreikių tenkinimu. Tokiam vaikui būtų labai sunku bendrauti su kitais žmonėmis, jei jie nesulauktų iš jų tokio dėmesio. Patys silpniausi statistiškai reikšmingi ryšiai yra tarp kooperacijos ir vaiko priėmimo-atstūmimo auklėjamosios pozicijos ($r=0.150$, $p=0.033$), bei tarp kooperacijos ir kontrolės ($r=0.140$, $p=0.046$).

Atlikdami tyrimą norėjome sužinoti, ar yra statistiškai reikšmingas ryšys tarp mokinių motyvacijos lygio ir atskirų mokymosi motyvų, bei motyvų grupių. Šie duomenys pateikti 10-13 lentelėse.

Kaip matyti 10 lentelėje mokinių mokymosi motyvacijos lygis statistiškai reikšmingą ryšį turi tik su vidiniais mokymosi motyvais ($r=0.231$, $p=0.001$) nors šis ryšys ir yra silpnas. Su socialinio pripažinimo ir neigiamos stimuliacijos motyvais motyvacijos lygis nekoreliuoja. Manoma, jog taip yra dėl to, kad 3-4 klasėje jau yra pakankamai susiformavusi vaiko asmenybės struktūra ir vidinė mokymosi motyvacija (Pileckaitė-Markovienė, 2001).

10 lentelė

Mokinių mokymosi motyvacijos ryšys su mokymosi motyvų grupėmis

		Socialinio pripažinimo motyvai	Vidiniai mokymosi motyvai	Neigiamos stimuliacijos motyvai
Mokymosi motyvacija	r	0.113	0.231(**)	0.071
	p	0.108	0.001	0.310

* koreliacija reikšminga, kai $p < 0.05$ (dvipusis tikrinimas)

** koreliacija reikšminga, kai $p < 0.01$ (dvipusis tikrinimas)

11 lentelėje pateikiame duomenis, kaip mokinių mokymosi motyvacija koreliuoja su skirtingais vidiniais mokinių mokymosi motyvais.

11 lentelė

Mokinių mokymosi motyvacijos ryšys su vidiniais mokymosi motyvais

		Noriu užaugęs gerai dirbti	Noriu sugebėti įveikti iškilusius sunkumus	Patinka sužinoti ką nors nauja	Mokytis - mano pareiga	Noriu toliau mokytis
Mokymosi motyvacija	r	0.168(*)	0.111	0.200(**)	0.254(**)	0.392(**)
	p	0.016	0.113	0.004	0.000	0.000

* koreliacija reikšminga, kai $p < 0.05$ (dvipusis tikrinimas)

** koreliacija reikšminga, kai $p < 0.01$ (dvipusis tikrinimas)

Pateikti duomenys rodo, kad mokymosi motyvacijos lygis labiausiai koreliuoja su noru mokytis toliau ($r=0.392$, $p=0.000$) ir su mokymosi, kaip pareigos motyvu ($r=0.254$, $p=0.000$). Šie ryšiai yra nors ir silpni, tačiau statistiškai reikšmingi. Labai silpnas statistiškai reikšmingas ryšys mokymosi motyvacijos lygį sieja su dar dviem vidiniais mokymosi motyvais: patikimu sužinoti ką nors nauja ($r=0.200$, $p=0.004$) ir su noru užaugęs gerai dirbti ($r=0.168$, $p=0.016$). O tarp noro sugebėti įveikti iškilusius sunkumus ir mokymosi motyvacijos lygio ryšio nėra. Vadinas,

stiprėjant vaikų mokymosi motyvacijai bei augant mokymosi aktyvumui svarbesni darosi beveik visi vidiniai mokymosi motyvai:

Kaip anksčiau minėjome, mokymosi motyvacijos lygis neturi statistiškai reikšmingo ryšio su visa socialinių pripažinimo motyvų grupe, tačiau turi labai silpną ryšį su dviem atskirais socialinio pripažinimo motyvais (žr. 12 lent.).

12 lentelė

Mokinių mokymosi motyvacijos ryšys su socialinio pripažinimo motyvais

		Noriu tinkamai bendrauti su tėvais, draugais, mokytojais	Noriu būti pirmūnu	Malonu sulaukti pagyrimo	Noriu būti draugų mėgstamas	Stengiuosi išvengti draugų kritikos
Mokymosi motyvacija	r	0.179(*)	0.116	0.140(*)	0.050	0.060
	p	0.010	0.098	0.047	0.482	0.393

* koreliacija reikšminga, kai $p < 0.05$ (dvipusis tikrinimas)

** koreliacija reikšminga, kai $p < 0.01$ (dvipusis tikrinimas)

Kiek stipresnis ryšys yra su noru tinkamai bendrauti su tėvais, draugais, mokytojais ($r=0.179$, $p=0.010$), o silpnesnis – su malonumu sulaukti pagyrimo ($r=0.140$, $p=0.047$). Su kitais trimis socialinio pripažinimo motyvais statistiškai reikšmingas mokymosi motyvacijos lygio ryšys nustatytas nebuvo. Vadinas, kai stiprėja vaikų noras būti pagirtiems ir tinkamai bendrauti su kitais, kyla ir mokymosi motyvacijos lygis. Įvairūs autoriai taip pat pažymi, kad pradinukams yra svarbus bendravimas su kitais žmonėmis, jų nuomonė.

Su neigiamos stimuliacijos motyvų grupe mokymosi motyvacijos lygis nekoreliavo. Jis taip pat nekoreliuoja ir nei su vienu neigiamos simuliacijos motyvu atskirai (žr. 13 lent.).

13 lentelė

Mokinių mokymosi motyvacijos ryšys su neigiamos stimuliacijos motyvais

		Stengiuosi išvengti tėvėlių bausmių	Stengiuosi išvengti mokytojos pastabų
Mokymosi motyvacija	r	0.059	0.056
	p	0.399	0.424

* koreliacija reikšminga, kai $p < 0.05$ (dvipusis tikrinimas)

** koreliacija reikšminga, kai $p < 0.01$ (dvipusis tikrinimas)

Buvo įdomu sužinoti, kokio stiprumo ryšys mokinių mokymosi motyvacijos lygį sieja su tėvų auklėjamosiomis pozicijomis (duomenys pateikti 14 lentelėje). Tačiau, kaip matyti statistiškai reikšmingas vaikų mokymosi motyvacijos lygio ryšys nei su viena iš tėvų auklėjamųjų pozicijų nustatytas nebuvo.

14 lentelė

Tėvų auklėjamųjų pozicijų ryšys su vaikų mokymosi motyvacija

		Vaiko priėmimas - atstūmimas	Kooperacija	Simbiozė	Kontrolė	Požiūris į vaiko nesėkmes
Mokymosi motyvacija	r	0.017	0.020	0.094	0.071	0.052
	p	0.813	0.779	0.180	0.316	0.463

* koreliacija reikšminga, kai $p < 0.05$ (dvipusis tikrinimas)

** koreliacija reikšminga, kai $p < 0.01$ (dvipusis tikrinimas)

Taip pat norėjome išsiaiškinti, ar yra ir koks ryšys tarp mokymosi motyvų grupių, atskirų motyvų ir tėvų auklėjamųjų pozicijų. Šie duomenys pateikti 15-18 lentelėse.

15 lentelė

Tėvų auklėjamųjų pozicijų ryšys su vaikų mokymosi motyvų grupėmis

		Vaiko priėmimas - atstūmimas	Kooperacija	Simbiozė	Kontrolė	Požiūris į vaiko nesėkmes
Vidiniai mokymosi motyvai	r	0.020	0.015	0.083	0.078	-0.063
	p	0.773	0.831	0.238	0.270	0.367
Socialinio pripažinimo motyvai	r	0.063	-0.025	0.006	-0.030	-0.197(**)
	p	0.370	0.718	0.935	0.671	0.005
Neigiamos stimuliacijos motyvai	r	0.016	0.007	0.153(*)	-0.143(*)	-0.074
	p	0.819	0.921	0.029	0.041	0.290

* koreliacija reikšminga, kai $p < 0.05$ (dvipusis tikrinimas)

** koreliacija reikšminga, kai $p < 0.01$ (dvipusis tikrinimas)

Mokymosi motyvų grupių ir tėvų auklėjamųjų pozicijų ryšių (duomenys pateikti 15 lentelėje) analizė parodė, kad labiausiai koreliuoja simbiozė su neigiamos stimuliacijos motyvų grupe ($r=0.153$, $p=0.029$). Tai reiškia, kad nors tėvai ir nesudaro psichologinio atstumo tarp savęs ir vaiko, tačiau vaikams vis dėlto yra svarbūs neigiamos stimuliacijos motyvai.

Silpnėsnis ir neigiamas koreliacinis ryšys yra tarp požiūrio į vaiko nesėkmes auklėjamosios pozicijos ir socialinio pripažinimo motyvų grupės ($r=-0.197$, $p=0.005$), kuris

reiškia, kad vaikams socialinio pripažinimo motyvai yra svarbūs, kai tėvai neignoruoja vaiko, bet žiūri į jį kaip į asmenybę. Tarp kontrolės ir neigiamos stimuliacijos motyvų grupės taip pat yra statistiškai reikšmingas neigiamas ryšys ($r=-0.143$, $p=0.041$), vadinasi, tėvams daugiau kontroliuojant vaikus, pastariesiems neigiamos stimuliacijos motyvai tampa ne tokie svarbūs. Daugiau statistiškai reikšmingų ryšių tarp tėvų auklėjamųjų pozicijų ir vaikų mokymosi motyvų grupių nustatyta nebuvo.

Tyrimo metu nustatėme, kaip tėvų auklėjamosios pozicijos koreliuoja su atskirais vidiniais mokymosi motyvais.

16 lentelė

Tėvų auklėjamųjų pozicijų ryšys su vidiniais vaikų mokymosi motyvais

		Vaiko priėmimas - atstūmimas	Kooperacija	Simbiozė	Kontrolė	Požiūris į vaiko nesėkmes
Noriu užaugęs gerai dirbti	r	-0.040	0.029	0.021	0.030	-0.008
	p	0.575	0.680	0.766	0.670	0.908
Noriu sugebėti įveikti iškilusius sunkumus	r	0.021	-0.056	0.017	0.018	-0.057
	p	0.768	0.423	0.807	0.798	0.417
Patinka sužinoti ką nors nauja	r	0.035	-0.008	0.173(*)	0.021	0.036
	p	0.618	0.911	0.013	0.771	0.604
Mokytis - mano pareiga	r	0.042	-0.026	0.126	0.072	0.049
	p	0.553	0.712	0.072	0.308	0.484
Noriu toliau mokytis	r	0.132	0.023	0.198(**)	0.144(*)	0.076
	p	0.059	0.746	0.005	0.040	0.278

* koreliacija reikšminga, kai $p < 0.05$ (dvipusis tikrinimas)

** koreliacija reikšminga, kai $p < 0.01$ (dvipusis tikrinimas)

Nors su visa vidinių mokymosi motyvų grupe statistiškai reikšmingų tėvų auklėjamosios pozicijos ryšių nebuvo, bet iš 16 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad atskirų vidinių mokymosi motyvų koreliacija su tėvų auklėjamosiomis pozicijomis yra labai silpna ir rasti 3 statistiškai reikšmingi ryšiai. Mokinių noras toliau mokytis koreliuoja su tėvų simbiotinė auklėjimo pozicija ($r=0.198$, $p=0.005$) ir kontrole ($r=0.144$, $p=0.040$). Taigi, stiprėjant tėvų simbiozei su vaiku ir kontrolės lygiui, vaikams svarbus tampa noras toliau mokytis motyvas. Vaikų motyvas “patinka sužinoti ką nors nauja” turi statistiškai reikšmingą ryšį su tėvų simbiotinė auklėjimo pozicija ($r=0.173$, $p=0.013$), o tai reiškia, kad mažėjant psichologiniam

atstumui tarp vaikų ir tėvų, didėja vaikų noras gauti naujų žinių. Kitų statistiškai reikšmingų ryšių tarp vaikų vidinių mokymosi motyvų ir tėvų auklėjamųjų pozicijų nustatyta nebuvo.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, vaikų socialinių pripažinimo motyvų grupė turėjo statistiškai reikšmingą neigiamą ryšį tik su tėvų požiūriu į vaiko nesėkmes auklėjamojoje pozicijoje. Pasižiūrėkime, kokį ryšį tėvų auklėjamosios pozicijos turi su skirtingais vaikų socialinio pripažinimo motyvais (žr. 17 lent.).

17 lentelė

Tėvų auklėjamųjų pozicijų ryšys su vaikų socialinio pripažinimo motyvais

		Vaiko priėmimas - atstūmimas	Kooperacija	Simbiozė	Kontrolė	Požiūris į vaiko nesėkmes
Noriu tinkamai bendrauti su tėvais, draugais, mokytojais	r	0.169(*)	-0.122	0.019	-0.097	-0.066
	p	0.016	0.083	0.785	0.168	0.350
Noriu būti pirmūnu	r	-0.028	-0.076	-0.003	-0.018	-0.212(**)
	p	0.692	0.280	0.965	0.796	0.002
Malonu sulaukti pagyrimo	r	-0.012	0.015	0.050	0.032	-0.193(**)
	p	0.860	0.833	0.481	0.654	0.006
Noriu būti draugų mėgstamas	r	-0.045	-0.078	0.028	-0.009	-0.173(*)
	p	0.518	0.270	0.689	0.904	0.013
Stengiuosi išvengti draugų kritikos	r	0.101	0.014	0.023	-0.175(*)	-0.113
	p	0.150	0.848	0.745	0.012	0.108

* koreliacija reikšminga, kai $p < 0.05$ (dvipusis tikrinimas)

** koreliacija reikšminga, kai $p < 0.01$ (dvipusis tikrinimas)

Iš lentelėje pateiktų duomenų aiškiai matosi, kad požiūriu į vaiko nesėkmes auklėjamoji pozicija statistiškai reikšmingą silpną ir neigiamą ryšį turi su vaikų noru būti pirmūnu ($r=-0.212$, $p=0.002$), o labai silpną neigiamą ryšį su dviem vaikų motyvais: “malonu sulaukti pagyrimo” ($r=-0.193$, $p=0.006$) ir “noriu būti draugų mėgstamas” ($r=-0.173$, $p=0.013$). Vadinasi, jei tėvų požiūris į vaiko nesėkmes yra pozityvus, vaikams visi trys minėtieji motyvai turi didesnę reikšmę. Taip pat buvo nustatyti dar du labai silpni statistiškai reikšmingi ryšiai: teigiamas ryšys tarp vaiko priėmimo-atstūmimo auklėjamosios pozicijos ir vaikų noro tinkamai bendrauti su tėvais, draugais, mokytojais ($r=0.169$, $p=0.016$), o neigiamas tarp tėvų kontrolės ir vaikų noro išvengti draugų kritikos ($r=-0.175$, $p=0.012$). Šios koreliacijos rodo, kad jei tėvams būdingas išreikštas teigiamas požiūris į savo vaikus, vaikams yra svarbus noras tinkamai bendrauti su tėvais, draugais ir mokytojais motyvas, ir jei tėvų kontrolės lygis mažėja, stiprėja vaikų noras

išvengti draugų kritikos. Visi kiti ryšiai tarp tėvų auklėjamųjų pozicijų ir vaikų socialinio pripažinimo motyvų yra labai silpni ir statistiškai nereikšmingi.

Kaip jau buvo aptarta, vaikų neigiamos stimuliacijos motyvų grupė turėjo labai silpną statistiškai reikšmingą teigiamą ryšį su tėvų simbioze, o neigiamą – su tėvų kontrole, tačiau pažvelgus į 18 lentelę matyti, kad statistiškai reikšmingų ryšių tarp vaikų atskirų neigiamos stimuliacijos motyvų ir tėvų auklėjamųjų pozicijų nėra.

18 lentelė

Tėvų auklėjamųjų pozicijų ryšys su vaikų neigiamos stimuliacijos motyvais

		Vaiko priėmimas - atstūmimas	Kooperacija	Simbiozė	Kontrolė	Požiūris į vaiko nesėkmes
Stengiuosi išvengti tėvelių bausmių	r	0.051	-0.044	0.133	-0.068	-0.054
	p	0.470	0.530	0.058	0.336	0.443
Stengiuosi išvengti mokytojos pastabų	r	0.058	-0.014	0.096	-0.079	-0.127
	p	0.407	0.841	0.170	0.264	0.070

* koreliacija reikšminga, kai $p < 0.05$ (dvipusis tikrinimas)

** koreliacija reikšminga, kai $p < 0.01$ (dvipusis tikrinimas)

IŠVADOS

➤ Daugumai tirtų mokinių yra svarbūs vidiniai mokymosi (N=191), socialinio pripažinimo (N=186) ir neigiamos stimuliacijos motyvai (N=164). Nustatyta, jog mergaitėms visos trys motyvų grupės yra svarbesnės, negu berniukams, ir šie skirtumai yra statistiškai reikšmingi.

➤ Nustatyta, kad mergaičių ($\bar{x}=3.605$, $\sigma=1.046$) mokymosi motyvacijos lygis yra aukštesnis nei berniukų ($\bar{x}=3.150$, $\sigma=1.166$), o skirtumas tarp mergaičių ir berniukų motyvacijos lygio yra statistiškai reikšmingas ir esminis ($t=2.933$, $p=0.004$).

➤ Daugeliui tėvų būdingos 4 vidutiniškai išreikštos auklėjamosios pozicijos: vaiko priėmimas-atstūmimas, kontrolė, simbiozė, kooperacija, bei silpnai išreikštas požiūris į vaiko nesėkmes.

➤ Tyrimas iš dalies patvirtino hipotezę, kad kraštutinės tėvų auklėjamosios pozicijos turi ryšį su vaikų vidiniais, socialinio pripažinimo ir neigiamos stimuliacijos motyvais, bei mokymosi motyvacija. Buvo nustatyta, kad:

- yra silpnas neigiamas ryšys tarp tėvų kontrolės ir vaikų neigiamos stimuliacijos motyvų grupės ($r=-0.143$, $p=0.041$), o tai reiškia, kad kuo stipresnė tėvų kontrolė, tuo vaikams mažiau svarbūs neigiamos stimuliacijos motyvai;
- yra silpnas ryšys tarp tėvų simbiozės su vaiku ir vaikų neigiamos stimuliacijos motyvų ($r=0.153$, $p=0.029$), o tai reiškia, kad kuo stipresnė simbiozė, tuo vaikams svarbesni neigiamos stimuliacijos motyvai.
- socialinio pripažinimo motyvų grupė neturi statistiškai reikšmingo ryšio su vaiko priėmimo-atstūmimo auklėjamąja pozicija, tačiau vienas šios grupės motyvas “noriu tinkamai bendrauti su tėvais, draugais, mokytojais” turi labai silpną statistiškai reikšmingą ryšį su vaiko priėmimo-atstūmimo auklėjamąja pozicija ($r=0.169$, $p=0.016$);
- kooperacija ir vaikų vidiniai mokymosi motyvai neturi statistiškai reikšmingo ryšio, tačiau simbiozė turi labai silpną ryšį su dviem vidiniais mokymosi motyvais: “noriu toliau mokytis” ($r=0.198$, $p=0.005$) ir “patinka sužinoti ką nors nauja” ($r=0.173$, $p=0.013$);
- tyrimas nenustatė statistiškai reikšmingo ryšio tarp vaikų mokymosi motyvacijos ir tėvų auklėjamųjų pozicijų.

REKOMENDACIJOS

- Mokytojai ir tėvai – dvi šalys atsakingos visuomenei už vaikų auklėjimą. Todėl siekiant bendrų tikslų labai svarbu, kad mokytojas ir šeima glaudžiai bendradarbiautų tarpusavyje. Bendravimas turėtų būti visapusiškas, nes tai yra darbas siekiant bendro tikslo.

- Mokytojas turėtų domėtis santykiais šeimoje ir mokėti nustatyti skirtingas auklėjimo pozicijas, jų privalumus ir trūkumus. Paskatinti tėvus įsivardinti savo poziciją vaiko atžvilgiu ir gebėti pakeisti požiūrį į savo vaiką, bendravimo stilius jam augant.

- Mokytojas, šviesdamas tėvus, turėtų perteikti informaciją apie bausmių taikymo efektyvumą, kuris priklauso nuo auklėjimo pozicijos.

LITERATŪRA

1. Augienė D. (2001). Pedagoginės sėkmės situacijos sudarymas ugdant mokinių laimėjimų motyvaciją // *Pedagogika*. Nr. 54. P. 5-11.
2. Bajoriūnas Z. (1994). *Familistikos pagrindai (Edukologinis aspektas)*. Monografija. Vilnius.
3. Bajoriūnas Z. (1997). *Šeimos edukologija*. Vilnius.
4. Baumrind D. (1971). Current patens of parental authority. // *Developmental psychology*. Vol. 4. P. 1-103.
5. Baumrind D. (1989). Rearing competent children. / Damon W. *Child development today and tomorrow*. P. 349-378) San Francisco.
6. Baumrind D. (1991) The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. // *Journal of Early Adolescence*. Vol. 11. P.56-95.
7. Beresnevičienė D., Kanienė L. (2003). Tėvų ir vaikų sąveikos įtaka vaikų savivertei. // *Ugdymo psichologija*. Nr. 3 (1). P. 11-20.
8. Bitinas B. (1998). *Ugdymo tyrimų metodologija*. Vilnius.
9. Butkienė G., Kepalatė A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius.
10. Darling N. (1999). Parenting Style and Its Correlates. ERIC Digest. [žiūrėta 2005-03-10].
Prieiga per internetą:
<http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2/content_storage_01/0000000b/80/2a/2d/2e.pdf
11. Freud S. (1999). *Psichoanalizės įvadas*. Paskaitos. Vilnius. Vaga.
12. Furnham A., Cheng H. (2000). Perceived parental behaviour, self-esteem and happiness. // *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*. Oct. 35 (10). P. 463-470. [žiūrėta 2004-12-07]. Prieiga per internetą:
<<http://search.epnet.com/login.aspx?direct=true&AuthType=cookie.ip.url.uid&db=cmedm&an=11127721&tg=PM>
13. Gage N.L., Berliner D.C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius.
14. Gučas A. (1990). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas.
15. Jakavičius V., Juška A. (1996). *Mokyklos pedagogika*. Kaunas.
16. Jovaiša L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas. Šviesa.
17. Jovaiša L. (2001). *Ugdymo mokslas ir praktika*. Analitinių straipsnių monografija. Vilnius.
18. Juodaitytė A. (2003). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius.
19. Knafo A., Schwartz S.H. (2003). Parenting and adolescents' accuracy in perceiving parental values. // *Child development*. Mar-Apr. 74 (2). P. 595-611. [žiūrėta 2004-12-07]. Prieiga per internetą:

- <http://search.epnet.com/login.aspx?direct=true&AuthType=cookie.ip.url.uid&db=cmedm&an=12705575&tg=PM>
20. Kutkienė L., Mažalskaitė E. (1996). Vertinimo sistemos įtaka mokinių mokykliniam nerimui ir pasiekimo motyvacijai // Švietimo reforma ir mokytojų rengimas. III tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga. I dalis. Vilnius. P. 152-154.
  21. Laužikas J. (1993). Pedagoginiai raštai. Kaunas. Šviesa.
  22. Leliūgienė I. (1997). Žmogus ir socialinė aplinka. Kaunas.
  23. Liepuonius A. (1998). Psichologiniai auklėjimo stiliai. // Švietimo naujienos. Gegužė. P. 24-27.
  24. Liepuonius A. (1999). Psichologiniai auklėjimo stiliai // Vaikų psichologinis konsultavimas. Vilnius. P. 155-163.
  25. Liepuonius A., Grudzinskas J., Žukauskienė R. (1999). Auklėjimo stiliai ir jų psichologinis įvertinimas. // Informacinis leidinys. Nr. 17-18(72-73). P. 1-4.
  26. Maccoby E.E., Martin J.A. (1983). Socialization in the context of the family: parent child interaction. / Mussen P.H. Handbook o child psychology. Vol. 4. New York.
  27. Mandara J. (2003). The typological approach in child and family psychology: a review of theory, methods, and research. // Clinical child and family psychology review. Jun. 6 (2). P. 129-146. [žiūrėta 2004-12-07]. Prieiga per internetą:
<http://search.epnet.com/login.aspx?direct=true&AuthType=cookie.ip.url.uid&db=cmedm&an=12836581&tg=PM>
  28. Maxson T. Z. (1998). Parenting Style: Effects on Children's Views of Authority. [žiūrėta 2005-03-10]. Prieiga per internetą:
http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2/content_storage_01/0000000b/80/11/32/0f.pdf
  29. Miškinis K. (2003). Šeima žmogaus gyvenime. Kaunas.
  30. Miškinis N. (1993). Šeimos pedagogika. Vilnius.
  31. Navaitis G. (1997). Psichologinė parama vaikui. Vilnius.
  32. Pileckaitė-Markovienė M. (2001). Pradinių klasių moksleivių mokymosi motyvacija, psichologinė savijauta ir mokyklinis nerimastingumas. Psichologija. Nr. 23. P. 37-47.
  33. Pileckaitė-Markovienė M., Nasvytienė D., Bumblytė D. (2004). Vystymosi psichologija: Vaikystė. Monografija. Vilnius.
  34. Pocevičienė R., Juodeikaitė A. (2002). Pradinių klasių mokinių mokymosi motyvacija. // Edukologijos mokslo keliu. Šiauliai.
  35. Psichologijos žodynas. (1993). Vilnius.
  36. Rimm B. S. (1998). Sumažėjusio pažangumo sindromas. Priežastys ir gydymas. Vilnius.

37. Rudy D., Grusec J. E. (2001). Correlates of authoritarian parenting in individualist and collectivist cultures and implications for understanding the transmission of values. // Journal of cross-cultural psychology. Vol. 32. P. 202-212.
38. Rupšienė L. (2000 a). Mokytojų kauzalinė atribucija ir jos įtaka moksleivių mokymosi motyvacijai // Švietimo reforma ir mokytojų rengimas. VII tarptautinė mokslinė konferencija. Mokslo darbai. Vilnius. P. 210-216.
39. Rupšienė L. (2000 b). Nenoras mokytis - socialinis pedagoginis reiškinys. Klaipėda.
40. Rupšienė L. (2002). Šeimos mikroklimatas kaip moksleivių mokymosi motyvacijos veiksnys. // Pedagogika. Nr. 57. P. 147.
41. Steinberg L., Lamborn S. D. Dornbush S. M., Darling N. (1992). Impact of parenting practices on adolescent achievement: authoritative parenting, school involvement and encouragement to succeed. // Child development. Vol. 63. P.1266-1281.
42. Sutton C. (1999). Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija. Vilnius.
43. Uzdila J. V. (2001). Menas kurti šeimą. Šiauliai.
44. Vabalas-Gudaitis J. (1983). Psichologijos ir pedagogikos straipsniai. Vilnius.
45. Watson J. B. (2004). Psichologija bihevioristo požiūriu. Vilnius.
46. Wood J.J., McLeod B.D., Sigman M., Hwang W.C., Chu B.C. (2003). Parenting and childhood anxiety: theory, empirical findings, and future directions. // Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines. Jan. 44 (1). P. 134-151. [žiūrėta 2004-12-07]. Prieiga per internetą:
<<http://search.epnet.com/login.aspx?direct=true&AuthType=cookie,ip,url,uid&db=cmedm&an=12553416&tg=PM>>
47. Zambacevičienė E. P. (1999). Apie tėvų auklėjimo stilių ir jo tyrimą. // studijuojantiems psichologiją. I sąsiuvinis. Šiauliai. P. 25-32.
48. Zambacevičienė E. P. (2001). Auklėjimo stiliaus šeimoje įtaka vaiko adaptacijai mokykloje. // Pradinis ugdymas. Nr. 2. P. 79.
49. Zambacevičienė E., Janulytė D. (1998). Pradinių klasių mokinių mokymosi motyvai: skirtumai, dinamika, formavimas // Pradinė mokykla demokratėjančioje visuomenėje. Mokslinės praktinės konferencijos medžiaga. Šiauliai. P. 182-185.
50. Žukauskienė R. (2002). Raidos psichologija. Vilnius.
51. Альферов А. Д. (2000). Психология развития школьника. Ростов Н/Д.
52. Божович Л. И. (1995). Проблемы формирования личности. Москва-Воронеж.
53. Елисеев О. П. (2000). Практикум по психологии личности. СПб. Питер. P. 554.
54. Ильин Е. И. (2002). Мотивация и мотивы. СПб. Питер.

55. Маслоу А. (2003). Мотивация и личность. [žiūrēta 2004-11-10] Prieiga per internetą:
<<http://pusik78.narod.ru/maslou.html>>
56. Немов Р. С. (2000). Психология. Книга 3. Москва. Р. 503-508.
57. Подласый И. П. (1999). Педагогика. Т.1. Москва.
58. Психология человека от рождения до смерти. (2002). СПб. Прайм.

PRIEDAI

Mums įdomu sužinoti, kas skatina mokinius mokytis, todėl prašome Tave būti atviru ir užpildyti šią anketą.

Lytis.....

Klasė .....

Amžius .....

Mokykla .....

I. Lentelėje nurodytos mokymosi paskatos (t.y. tai, kas skatina tave mokytis). Įvertink jas pagal 5 balų skalę:

5 balai – paskata turi tau labai svarbią reikšmę;

4 balai – svarbią;

3 balai – paskata tau mažai svarbi;

2 balai – visai nesvarbi;

1 balas – paskata tau neturi jokios reikšmės.

	Paskatos	Balai
1.	Noriu užaugęs gerai dirbti.	
2.	Noriu sugebėti įveikti iškilusius sunkumus.	
3.	Noriu tinkamai bendrauti su tėvais, draugais, mokytojais.	
4.	Patinka sužinoti ką nors nauja.	
5.	Mokytis – mano pareiga,	
6.	Noriu toliau mokytis.	
7.	Noriu būti pirmūnu.	
8.	Malonu sulaukti pagyrimo.	
9.	Noriu būti draugų mėgstamas.	
10.	Stengiuosi išvengti draugų kritikos.	
11.	Stengiuosi išvengti tėvelių bausmių.	
12.	Stengiuosi išvengti mokytojos pastabų.	

*Tau puikiai sekasi!
Tęsk taip ir toliau!*

II. Pažymėk tau priimtinausią atsakymo variantą ir apibrauk skaičiuką:

5 – tikrai ne

4 – greičiau ne, negu taip

3 – nežinau

2 – greičiau taip, negu ne

1 – tikrai taip

- Ar pyksta tėvai, kai bariesi su jais? 5 4 3 2 1
- Ar dažnai tau tėvai padeda atlikti namų darbus? 5 4 3 2 1
- Su kuo tu dažniau tariesi - su mama ar su tėčiu, kai reikia priimti svarbų sprendimą?
  - mama 5 4 3 2 1
  - tėčiu 5 4 3 2 1
- Ar dažnai tėvai sutinka su tavimi, kad mokytojas tau buvo neteisingas? 5 4 3 2 1
- Ar dažnai tėvai tave baudžia? 5 4 3 2 1
- Ar tiesa, kad tėvai ne visada supranta tave, tavo būseną? 5 4 3 2 1
- Ar tiesa, kad tu dalyvauji kartu su tėvais, sprendžiant buitinius klausimus? 5 4 3 2 1
- Ar tiesa, kad jūsų šeimoje nėra bendrų užsiėmimų, pramogų? 5 4 3 2 1
- Ar dažnai į tavo prašymą leisti ką nors, iš tėvų išgirsti atsakymą, kad negalima? 5 4 3 2 1
- Ar būna taip, kad tėvai reikalauja, kad tu nedraugautum su kuriuo nors iš tavo draugų? 5 4 3 2 1
- Kas jūsų šeimos galva, mama ar tėtis?
  - mama 5 4 3 2 1
  - tėtis 5 4 3 2 1
- Ar tėvai juokiasi iš kurio nors tavo mokytojo? 5 4 3 2 1
- Ar dažnai tėvai kalba su tavimi suerzintu tonu? 5 4 3 2 1
- Ar tau atrodo, kad jūsų šeimoje santykiai tarp tėvų yra nedraugiški ir šalti? 5 4 3 2 1
- Ar tiesa, kad jūsų šeimoje vieni kitiems mažai namuose padeda atlikti darbus? 5 4 3 2 1

16. Ar tiesa, kad tėvai neaptaria su tavimi perskaitytų knygų, žiūrėtų televizijos laidų, filmų? 5 4 3 2 1
17. Ar tėvai tave laiko kaprizingu vaiku? 5 4 3 2 1
18. Ar dažnai tėvai reikalauja, kad tu elgtumeisi taip, kaip jie nori, sakydami, jog jie išmano geriau negu tu? 5 4 3 2 1
19. Su kuriuo iš tėvų dažniau bendrauji?
- a) mama 5 4 3 2 1
- b) tėčiu 5 4 3 2 1
20. Ar dažnai tavo tėvai nepritaria ir nepalaiko renginių, kuriuos organizuoja mokykla? 5 4 3 2 1
21. Ar tave baudžia griežčiau, negu kitus vaikus? 5 4 3 2 1
22. Ar dažnai su tėvais kalbi „iš dūšios“, tariesi dėl asmeninių problemų? 5 4 3 2 1
23. Ar tiesa, kad jūsų šeimoje nėra kasdieninių darbų? 5 4 3 2 1
24. Ar tiesa, kad tėvai neina su tavimi į teatrą, kiną, muziejus, koncertus? 5 4 3 2 1

Puiku! Likę visai nedaug!

III. O dabar pažymėk savo manymu tau tinkantį atsakymą:

1. Ar tau patinka būti mokykloje?	☐ Taip ☐ Nelabai ☐ Ne
2. Ar iš ryto tu visada su džiaugsmu eini į mokyklą, ar dažnai norisi pasilikti namie?	☐ Su džiaugsmu einu į mokyklą ☐ Būna įvairiai ☐ Dažniausiai norisi pasilikti namie
3. Jeigu mokytojas(-a) pasakytų, kad rytoj nebūtina į mokyklą eiti visiems mokiniams, tu eitum į mokyklą ar liktum namuose?	☐ Eičiau į mokyklą ☐ Nežinau ☐ Likčiau namuose
4. Ar tau patinka, kai neįvyksta skelbtos pamokos?	☐ Nepatinka ☐ Kartais patinka, kartais – ne ☐ Patinka
5. Ar norėtum, kad tau visiškai neužduotų namų darbų?	☐ Nenorėčiau ☐ Nežinau ☐ Norėčiau
6. Ar norėtum, kad mokykloje liktų vien tiktai pertraukos?	☐ Ne ☐ Nežinau ☐ Norėčiau
7. Ar dažnai pasakoji apie mokyklą savo tėvams ir draugams?	☐ Dažnai ☐ Retai ☐ Nepasakoju
8. Ar norėtum, kad tave mokytų mažiau reiklų mokytoja(-ai)?	☐ Man patinka mano mokytoja (-ai); ☐ Nežinau ☐ Norėčiau
9. Ar daug draugų turi klasėje?	☐ Daug ☐ Mažai ☐ Klasėje draugų neturiu
10. Ar tau patinka bendraklasiai?	☐ Patinka ☐ Nelabai ☐ Nepatinka

*Ačiū. Tu mums labai padėjai!!!
Studentai.*

Šiaulių universiteto magistrantė Indrė Šapranauskaitė nori išsiaiškinti tėvų požiūrį į vaikus.

Kiekvieno iš Jūsų nuomonė yra labai svarbi. Anketa yra anoniminė.

Jūs esate:

- Moteris
 Vyras

Šeimyninė padėtis:

- Ištekėjusi / vedęs
 Išsiskyrusi / išsiskyręs

Jūsų amžius.....

Jūsų išsilavinimas.....

I. Pažymėkite pliuso (+) ženklą savo sutikimą/nesutikimą su teiginiais.

Teiginiai	Sutinku	Nesutinku
1. Aš visada užjaučiu savo vaiką		
2. Laikau savo pareigą žinoti viską, apie ką galvoja mano vaikas		
3. Man atrodo, kad mano vaiko elgesys skiriasi nuo normalaus		
4. Vaiką reikia laikyti nuošalyje nuo realių gyvenimo problemų, jeigu jos jį traumuoja		
5. Aš jaučiu simpatiją savo vaikui		
6. Aš gerbiu savo vaiką		
7. Geri tėvai apsaugo vaiką nuo gyvenimo sunkumų		
8. Mano vaikas dažnai man nemalonus		
9. Aš visada stengiuosi padėti savo vaikui		
10. Būna atvejų, kai blogi santykiai su vaiku duoda jam naudos		
11. Man apmaudu dėl savo santykių su vaiku		
12. Mano vaikas nieko nepasieks gyvenime		
13. Man atrodo, kad kiti vaikai šaiposi iš maniškio		
14. Mano vaikas dažnai smerktinai elgiasi		
15. Mano vaikas nepakankamai psichologiškai išsivystęs ir subrendęs pagal savo amžių		
16. Mano vaikas tyčia blogai elgiasi, kad mane supykdytų		
17. Mano vaikas kaip kempinė sugeria į save visa, kas bloga		
18. Nepaisant visų pastangų mano vaiką sunku išmokyti gerų manierų		
19. Vaiką nuo mažens reikia laikyti "kietose rankose", tik tada iš jo išaugs geras žmogus		
20. Man patinka, kai vaiko draugai ateina pas mus į namus		
21. Aš visada žaidžiu su vaiku ir padedu spręsti problemas		
22. Prie mano vaiko "limpa" visa, kas kvaila		
23. Mano vaikas gyvenime nieko gero nepasieks		
24. Kada draugijoje kalbama apie vaikus, man gėda, kad maniškis ne toks protingas ir gabus kaip kiti		
25. Aš galiuosi savojo vaiko		
26. Kada aš lyginu savąjį vaiką su bendraamžiais, jie man atrodo geriau išauklėti ir protingesni negu manasis		
27. Aš su malonumu praleidžiu laisvalaikį su savuoju vaiku		
28. Man graudu žiūrėti, kaip auga mano vaikas, ir su malonumu prisimenu tuos laikus, kai jis dar visai mažas		
29. Aš dažnai pastebiu, kad mano elgesys su vaiku yra nemalonus ir priešiškas		
30. Aš svajoju, kad mano vaikas pasiektų tai, ko man gyvenime nepavyko		
31. Tėvai turi ne tik reikalauti iš vaiko, bet ir patys prie jo taikytis, žiūrėti į vaiką pagarbiai, kaip į asmenybę		
32. Aš stengiuosi įvykdyti visus savo vaiko norus ir prašymus		

33. Priimant sprendimus šeimoje, reikia paisyti vaiko nuomonės		
34. Aš labai domiuosi savo vaiko gyvenimu		
35. Aš dažnai pripažįstu, kad vaiko reikalavimai savaip yra teisingi		
36. Vaikai anksti sužino, kad tėvai gali klysti		
37. Aš visada toleruoju vaiko nuomonę		
38. Mano ir vaiko santykiai yra draugiški		
39. Pagrindinės mano vaiko aukštingumo priežastys yra egoizmas, tingėjimas ir užsispyrimas		
40. Atostogaujant su vaiku normaliai pailsėti neįmanoma		
41. Svarbiausia – kad vaikas turėtų ramią, nerūpestingą vaikystę		
42. Kartais man atrodo, kad mano vaikas nieko gero nesugeba		
43. Aš pritariu savo vaiko pomėgiams		
44. Mano vaikas bet ką gali išvesti iš pusiausvyros		
45. Aš visada suprantu vaiko nuoskaudas		
46. Mano vaikas dažnai mane nervina		
47. Vaiko auklėjimas – tai tikras nervų gadinimas		
48. Vaikystėje griežta drausmė ugdo stiprų charakterį		
49. Aš nepasitikiu savo vaiku		
50. Vaikai vėliau dėkoja savo tėvams už griežtą auklėjimą		
51. Kartais man atrodo, kad nekenčiu savo vaiko		
52. Mano vaikas turi daugiau trūkumų nei privalumų		
53. Man artimi vaiko interesai ir aš jiems pritariu		
54. Mano vaikas nesugeba padaryti ko nors savarankiškai, o jei ką daro, tai būtinai išsina ne taip, kaip reikia		
55. Mano vaikas išaugs neprisitaikęs prie gyvenimo		
56. Man vaikas patinka toks, koks jis yra		
57. Aš atidžiai rūpinuosi savo vaiko sveikata		
58. Aš žaviuosi savo vaiku		
59. Vaikas neturi turėti paslapčių nuo savo tėvų		
60. Nesu geriausios nuomonės apie savo vaiko gebėjimus ir neslepiu to nuo jo		
61. Vaikas turi draugauti su tais vaikais, kurie patinka jo tėvams		

II. Pažymėkite priimtinausią atsakymų variantą:

- 5 – tikrai ne
- 4 – greičiau ne, negu taip
- 3 – nežinau
- 2 – greičiau taip, negu ne
- 1 – tikrai taip

1. Su kuo dažniau Jūsų vaikas tariasi, kai reikia priimti svarbų sprendimą?	<ul style="list-style-type: none"> • mama 5 4 3 2 1 • tėčiu 5 4 3 2 1
2. Kas jūsų šeimos galva?	<ul style="list-style-type: none"> • mama 5 4 3 2 1 • tėtis 5 4 3 2 1
3. Su kuriuo iš tėvų dažniau bendrauja vaikas?	<ul style="list-style-type: none"> • mama 5 4 3 2 1 • tėčiu 5 4 3 2 1

Dėkojame už bendradarbiavimą.